

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

C. F. Ridders tadz

Rid

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1883.

25:e årgången.

4:de häft.

Innehåll:

	Sid.
20. <i>I frågan om gifta makars eganderätt</i> III. Reform af lagarne om gifta makars eganderätt, påyrkad eller genomförd i de flesta europeiska stater	153.
21. <i>Önskvärdheten af mannens likställighet med qvinnan.</i> Med anledning af Edv. Brandes' dram »Et Besøg». Af <i>Robinson</i> .	159.
22. <i>En studie i äktenskapsfrågan.</i> Af <i>Felia Uxor</i>	174.
23. <i>Sjējungfrun.</i> Poem af <i>Augusta Braunerhjelm</i>	207.
24. <i>Händelser för dagen på det sociala området</i>	209.
25. <i>Litteraturofversigt</i>	211.
<i>Mönster:</i> Alfabet från 1400-talet.	

STOCKHOLM,

KONGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER.

20. Reform af lagarne om gifta makars eganderätt, påyrkad eller genomförd i de flesta europeiska stater.

III.

En jemförande historik öfver reformarbetet på lagarne för äktenskapet och familjen hos olika folk, grundligt utarbetad, men lättfattligt skrifven, är en uppgift, som vi skulle vilja förelägga våra svenska forskare, och som vi särskildt skulle vilja anbefalla åt våra blifvande *qvinliga* forskare. *Lärda* arbeten af detta slag ega vi kanske flera. *Ett* är känt till och med af så olärda läsare som vi; det är Justitierådet K. Olivecronas vidtberömda verk: *Makars giftorätt i bo*.

Men *populära* skrifter på detta så viktiga område saknas helt och hållet. Flertalet svenska män och qvinnor veta således icke om vårt folk gått i spetsen för de andra i fråga om en humaniserad och *humaniserande* lagstiftning för qvinnan, eller om vi kommit på efterkälken. Om t. ex. Birger Jarl var ensam i sitt slag, eller en efterhärmare af andra; om den motionär, som vid 1820 års riksdag föreslog lika arfrätt för bror och syster och fick lagutskottet med sig, men Geijer och riksdagsbeslutet emot sig, var allenastående inom de lagstiftande församlingarna i Europa, eller en eftersägare af andras mening; om Oscar den I, då han 1845 beseglade den genomförda reformen, var i detta afseende en bland många andra regenter

eller »en man för sig;» och slutligen om ridderskapet och adeln, som inlade sitt vanmäktiga veto emot reformen, bör betraktas som en trogen men efterblifven post på en öfvergifven redutt, eller ett led i konservatismens stående armé. Detta blott såsom ett flygtigt bevis på hur litet vi veta om oss sjelfva, hur främmande de viktigaste kulturhistoriska fakta äro oss, jemförda t. ex. med krigshistoriens och konungalängdernas data.

Vi förutsätta emellertid att våra läsare hafva intresse för äfven den historia, som ligger gömd i lagreformerna — också då när det är fråga om dagens historia. Särskildt bör ju det vara lärorikt att se hur frågan om reform af äktenskapslagarna samtidigt väckts hos alla civiliserade folk, och att vi hos oss således stå långt ifrån ensamma i det yrkande, som genom Friherre Stackelbergs motion i detta syfte är framställt för den nu samlade riksdagen.

Främst står *England*, med parlamentsakten af den 18 Augusti 1882, hvilken på ett lika stort som enkelt sätt löst den invecklade frågan.*) Tack vare denna akt eger den »gifta qvinnan i England rätt att med samma myndighet, som om hon vore ogift, sjelf förvalta och råda öfver all den egendom, lös eller fast, som hon före eller under äktenskapet ärft eller förvärfvat. Hon behöfver icke mannens lof för att drifva handelsrörelse eller yrke. Hennes aftal äro fullt giltiga, likaväl som hans. Hon ansvarar sjelf för de förbindelser hon ingått. Mannen gäldar icke hustruns gäld, och hon icke heller hans, utan att särskild öfverenskommelse derom blifvit dem emellan träffad. Samma parlamentsakt bestämmer ock, att qvinna, som ingått äktenskap före den 1 Januari 1883, eger att sjelf förvalta och råda öfver den egendom, hon ärft eller förvärfvat, sedan akten trädde i kraft». Det var, som bekant,

*) En del af följande uppgifter hafva förut varit synliga i Stockholms Dagblad.

i följd af en enskild parlamentsledamots förslag, som beslutet om denna lag fattades.

I *Italien* är det sjelfva regeringen, som väckt frågan. Redan 1862, i samband med det slutliga utarbetandet af Italiens nya konstitution, framlade nämligen regeringen *förslag till ny äktenskapslag*, hvarigenom *mannens envælde skulle upphävas*. Reformen genomdrefs dock blott partielt och i ringa mån.

Det bör tilläggas, att sign. Pisanelli, en af de jurister som redigerat den förbättrade lagen, yttrar om den samma: »Den uttrycker ej lagstiftarens sista ord i frågan.» (*Dei progressi dei diritto civile in Italia.*)

Gå vi till *Belgien*, finna vi, att justitieministern, på en framställning af kamrarne, uppdragit åt en berömd och för sina frisinnaade åsigtter vida känd rättslärd, professor F. de Laurent i Gand, redigera ett förslag till revision af civillagen. Denna »*avant projet*», hvilken äfven omfattar äktenskapslagen, offentliggjordes i tryck 1882. Författaren föreslår der, efter en kraftig motivering, *upphäfvandet af mannens rätt till allena-styrande inom äktenskapet och fordrar full likställighet makarne emellan, så väl i förhållande till förmögenheten, som till barnen.*

I sin dräpande kritik af den gamla äktenskapslagen och de motiv, på hvilka den grundas (i *Belgien* råder, som bekant, *code Napoléon*), säger han: *Denna lag är oförbätterlig (incorrigible). Enda sättet att reformera mannens maktfullkomlighet inom äktenskapet är att upphäva den.*

I *Tyskland* råder, som bekant, en mängd sins emellan högst olika »*Landesrechten*», hvilka äfven i afseende på äktenskapslagen skilja sig högst betydligt från hvarandra. Vi anföra här ett par exempel.

I *Braunschweig* eger ingen egendomsgemenskap rum mellan makarne, om ej särskild öfverenskommelse derom skett. I regeln har hustrun full förfoganderätt öfver sin egendom.

och om mannen gör konkurs, har hon förmånsrätt för sina fordringar, hvilken förmånsrätt dock upphör för köpmäns hustrur i staden Braunschweig. Makarne hafva fri testamentsrätt. Dör make utan att hafva upprättat testamente, ärfver den öfverlevande lika med barnen.

Så långt är alltså lagen ungefär lika med den af den svenske motionären föreslagna. Men när fråga blir om barnen, upphör likheten. Det heter nämligen i den braunschweigska lagen: *Fadern råder ensam öfver barnen.*

I den fria riksstaden Hamburg åter öfvergår hustruns egendom helt och hållet i mannens händer, så vida den ej genom förord förbehållits åt henne sjelf, hvilket nästan aldrig sker. Likaså står allt hvad hon under giftermålet ärfver under mannens förvaltning, om ej testamente annorlunda bestämt. Endast i det fall, att mannen gör konkurs inom fem år efter äktenskapets ingående, kan hustrun eller hennes anförvandter återfordra hennes i boet medförda egendom.

Deremot, om mannen dör, inträder enkan i laglig förfoganderätt öfver förmögenheten och bestrider förmynderskapet öfver barnen. Dör mannen utan att hustrun födt honom något barn, förlorar hon all rätt till arf efter mannen, om han ej genom testamente annorlunda bestämt.

Man kan här af döma hvilka motsatta grundsatser, som gjort sig gällande i lagstiftningen för de olika tyska folkgrupperna. Sedan flere år arbetar man nu på att samman smälta alla de olika Landesrechten till en gemensam civillag för hela det stora riket. Men då å ena sidan högljudda yrkanden på en tidsenlig reform af familjerätten redan länge förekommit i de länder, der den samma ännu bibehållit en underordnad ställning för hustrun, och petitioner i detta syfte ingått äfven till den tyska riksdagen, och å andra sidan de länder, hvilka redan länge egt en friare lagstiftning, säkerligen icke skola underkasta sig en mera restriktiv, så antager man med

temlig visshet, att den nya lagen skall komma att få en liberal prägel.

I Schweiz arbetas ifrigt på upphäfvandet af en lag, som gör den gifta qvinnan »evigt omyndig» och förnekar henne all bestämmelserätt öfver sina barn.

I Danmark har reformen, som bekant, en varm förespråkare i en berömd rättslörd, professor Gosé och har äfven varit före på riksdagen. I Norge och Finland har frågan väckts inom representationen men aldrig upptagits till behandling.

Kastar man en blick på Portugal, så finner man till sin öfverraskning, att detta lilla aflägsna land, hvilket i så många sekler hyllat den kanoniska lagen, nu gått i spetsen för de katolska länderna med en reform af äktenskapslagen, affattad i den vackraste, mest frisinnade anda. Den nya lagen bibehåller nämligen egendomsgemenskapen, men gör den till en *verklighet* i stället för ett blott sken. Makarne måste alltid handla gemensamt, ingendera kan utan den andras medgifvande sälja eller inveckna den samfälda egendomen, och skulder, ingångna af den ena maken, kunna icke gäldas med den andras egendom. (Se *Le régime de la communauté entre époux dans le nouveau code civil portugais*, par Marcel Guay. Paris 1880).

Det är till sina grunddrag samma lösning af frågan som den, hvilken hos oss förgäfves påyrkats af professor Norling i Upsala men af de nordiska juristmötena förklarats omöjlig att genomföra.

Frankrike åter har ingenting gjort för att reformera sin äktenskapslag, ehuru den, stäld i strid med landets hela öfriga utveckling, ytterligare skärpt otryggheten och bundenheten af den gifta qvinnans ställning. Den enda hithörande fråga, som under senare tider bragts under debatt, är, betecknande nog, den om äktenskapets upplösning. Men om regeringen och kamrarna tegat, hafva enskilda reformvänner, bland dem skalder

och statsmän, nationalekonomer, moralfilosofer och jurister, talat så mycket högre. Icke heller saknar man officiella uttalanden i ämnet, syftande till alldeles samma resultat som det, hvartill den förut nämnde belgiske professorn kommit.

Redan år 1866 sammankallades nämligen i Paris, på initiativ af M. Acollas, en komité att öfverlägga om en reform af äktenskapslagen. Resultatet blef ett enhälligt affattadt förslag till upphäfvande af mannens maktfullkomlighet och åvägabringande af full likställighet makarne emellan.

I denna komité sutto Jules Ferry, sedermera konseljpresident, Henri Brisson, sedermera president för deputeradekammaren, Courcelle Seneuil, sedermera conseiller d'état, för att nu ej räkna alla de öfriga. Hvad hafva de höge herrarne gjort för sitt förslag, sedan de kommo till makten? frågar sig den franske författare, jurist till yrket, af hvilken vi hemtat dessa uppgifter. Svaret blir: *intet*.

Frankrike har i denna reform stannat efter nästan alla andra nationer, medan det måhända alltför brådstörtadt rusat fram om dem i andra. Allvarliga tänkare och äfven poetiska siare, sådana som Victor Hugo, varna strängt för faran häraf.

Men ehuru de officiella auktoriteterna stannat vid frågan om rätten att *upplösa* äktenskapet, och lemnat äktenskapet sjelft derhän, har en enskild röst äntligen höjt sig, för att yrka på en genomgående reform. Man berättar oss nämligen från Paris, att i September 1882 en deputerad, M. Million, framställt i deputeradekammaren ett förslag till reform af äktenskapslagen, hvilket ännu synes föreligga till afgörande.

Vi kunna således konstatera såsom ett faktum den förutsättning, från hvilken vi utgingo, den nämligen att inom nästan alla civiliserade länder i Europa pågår en rörelse i syfte att åvägabringa likställighet mellan äkta makar och att ersätta den förmenta och blott formella enhet inom äktenskapet, som derigenom upphäfves, med en verklig, en högre moralisk enhet.

Och det är hög tid. »Om man reformerar allt,» säger Victor Hugo, »men lemnar qvinnan qvar på den gamla ståndpunkten, så rubbas jernvigten så väl inom familj som stat. Till motvigt af mannens frihet, gifven qvinnan fri!»

21. Önskvärdheten af mannens likställighet med qvinnan.

Bref till Red:n med anledning af Edv. Brandes' skådespel »Et Besög».

Vördsamt erkännande mig hedrad af uppdraget, att granska »Et Besög», nödgas jag på samma gång erkänna min oduglighet i alla hänseenden för en utredning af det förelagda ämnet.

Dels är jag särskildt afvogt stämd mot Herr Brandes' bok, som i sitt psykologiskt ofullgångna skick hvad qvinnofiguren vidkommer bort — tyckes mig — få stanna i manuskript tillsvidare, i stället för att lemna ännu ett bidrag till den allmänna babyloniska förbistringen. Ty om det än är gynnsamt för vår utveckling att många språk talas, så är i samma mån ogynnsamt att något talas illa. Och denna halft mot sin vilja förförda qvinna, som utan att hafva yppat för mannen detta sitt tidigare olycksöde blomstrar upp med ungdomlig lefnadslust i hans famn men, när en tillfällighet röjt hennes olycka, plötsligt företer sådana drag af qvinlig finkänslighet som att vid hot om skilsmessa ifrigt önska medföra deras lilla barn och likväl ingenting till att försörja sig och barnet med, ty *dertill* är hon för mycket vaken och ömtålig, — hon är, denna unga qvinna, antingen rent af en sådan konstprodukt som Hoffmanns Mannequine, gjord blott för att drifva gäck med läsaren, eller ett sentimentalismens animal céleste, likt Sue's Fleur de Marie, eller — i fall hon verkligen är diktad efter lefvande modell — ett mycket olyckligt valdt qvinno-exemplar.

Diktarens uppgift är ej att föra omdömet på afvägar eller i alldeles oframkomlig mark, utan ut på någon nyanlagd stor landsväg. Protokollsföring öfver ytterliga anomalier hör till patologins eller kriminalstatistikens eller den enskilda självårdens område, icke till diktens, som skall kunna vara öppet för alla och *gerna* bör gifva åskådlighet åt de allra djerfvaste nya sanningar, men endast åt sådana som äro af natur att en gång varda allmängiltiga. Men en qvinna med denna Florizels fast sammanvuxna slöhet och finkänslighet skall — om än möjlig — alltid komma att utgöra ett ytterst sällspordt undantag, lämpligt för något museum öfver missbildningar.

Äfven de *store* diktarne hafva skildrat qvinnor, som gifvit sin skönhet till pris eller kränkts och bedragits af den förste fångslände man de mött, utan att dock deraf några nämnvärda följder sports i deras utveckling. George Eliot har två sådana: Hetty Sorrel och Tessa (se *Adam Bede* och *Romola*). Inskränkta lifsvilkor och inskränkthet i själsbegåfning motivera till större delen deras öde, såsom ju äfven hjeltinnans i »Et Besög»; men, med allt ömt deltagande för dem, gifver dock icke själsskildraren åt någondera en enda sådan egenskap som står i oförsonlig strid med alla de öfriga. Nej, följdriktigheten är det, som meddelar oss ett så djupt skakande intryck genom dessa obetydliga unga qvinnors historia, att vi sedan icke kunna glömma det under hela vårt lif. En ny och allmängiltig sanning, eller en som vi förut ofta varit nära, men förbisett, har efter bekantskapen med dem kommit till nästan fullständig klarhet inom oss. Då deremot bekantskapen med Florizel, och med andra sådana, nyckfullt hopkomna figurer, blott är egnad att bibringa förvirring; der är glittrande skräp och ädla föremål om hvartannat, utan någon skönjbar mening med, att allt detta blifvit hopstufvad inom ett och samma förvaringsrum.

Kan sådant roa någon? Det är möjligt, ehuru svårfattligt. Men *lära* någon något, och derpå synes det dock göra an-

språk? Jo, det kan öka kunskapsförrådet hos en samlare och ordnare af besynnerligheter. Men en sådan är icke allmänheten; och att göra lifvet åskådligare för allmänheten är, först af allt, diktarens uppgift, är vilkoret, hvarförutan han icke är diktare, hans *conditio sine qua non*. Hans skisser och etyder af allting rimligt och orimligt höra till förarbetena. Med dem hafva vi andra ingenting att skaffa. När han af allt detta lärt dana någonting öfverskådligt och således har något att säga oss, då först skola vi vara tacksamma för hans föregående flit och noggranhet i att taga etyder. Men det har numera kommit på modet hos s. k. diktare, detta åtminstone i mitt tycke outhärdliga sjelfsväld, att låta trycka allt, att skicka förläggaren alla sina små konceptböcker och sedan narra oss menlöse läsare till att tro detta bric-à-brac vara skaldeverk. Af fransmannen, mästerkocken i att laga såser eller i allmänhet i att »confectionner», taga våra vittre kockpojkar sin undervisning, af ingen annan mästare; och när de så lyckats lura i oss sina guttaperkagaloscher från i fjol eller andra osmältbara godbitar — då må man ju ej undra på om de le en smula åt den välsignade aptiten.

Detta torde nu vara nog ordadt om min ställning till »Et Besög» och alla liknande dikter.

Men *dels* står jag i frågan om kvinnans frigörelse (hvaråt sagda dikt måttar) på helt annat ställe än flertalet. Der inne synes vara mer utrymme än någon kan tro. Problemet förekommer mig som en stor skog. Jag hör fjerran ifrån yxhugg och rop af afverkare och odlare ur trakter, dit jag aldrig lär komma, emedan jag har händerna fulla af arbete der jag är.

Det torde följaktligen tillåtas mig antyda min plats.

Vidkommande likställighet i staten hysa de fleste ifrare för kvinnoemancipationen den åsigten, att lagstiftningen skall taga försteget framför allmänna tänkesättet, allmänna känslöstämningen och seden. De vilja *gifva* kvinnorna något innan

dessas flertal *begärt* det. De vilja genom lagstiftningen, rent ut sagdt, *framtvunga* nya seder, nya tankar och nya känslor hos flertalet. De anse, att de mera utvecklade kvinnornas (nu mindre-talets) lifsåskådning skall under fullkomligare lagar nödvändigtvis varda den hos alla gällande. Jag deremot — som gerna ställer mig skeptisk gent emot talet om att skapa frihet genom tvång — delar icke denna åsigt mer än på en enda punkt: den nu vid riksdagen genom friherre Stackelberg påpekade. Ty *allra nederst* i en utveckling måste man väl ändå ibland anlita en smula tvång, såsom t. ex. vid små barns uppfostran; icke mycket, men »litet grand»!

Eganderätt är medborgarskap; icke eganderätt är lifegenskap. Derfor är jag i denna punkt före flertalet.

Det är möjligt att denna gång den ärade förslagsställaren icke har kring sig hela det svenska kvinnokönet, utan endast en mindre krets derur. Men jag nödgas se förslaget på samma sätt som abolitionistsaken i Amerika på sexti-talet. Skulle man — nemligen utan föregående påtryckningar — hafva experimenterat med ett hopräknande af röster bland slafvarne, så torde nog flertalets votum utfallit så: »Vi veta hur vi hafva det, icke hur vi kunna få det, och stanna likaså gerna, ja hellre utom lagen». Men detta skulle icke varit ett tillräckligt skäl för att ej pålägga dem bördan af att vara ansvariga varelser. De voro ju dertill födda, enär de voro födda till menniskor. Och så äfven med den hälft af menskligheten, som hittills] i ekonomiskt hänseende stått utom lagen.

Sedan vi pålagt kvinnan den medborgerliga ansvarighetens börda*) genom att tillerkänna henne eganderätt och i regeln då äfven egandepligt, så anser jag, deremot, att allt initiativ

*) Hvilket vi naturligtvis icke alls gjort förr, än vi lagt bort att frånräcka henne den igen när hon helt är vorden kvinna, när hon når sin naturbestämmelse: makans, moderns.

för hennes vidare medborgerliga utveckling måste komma från henne sjelf.

Vidkommande likställighet inför allmänna opinionen, i sedefrågor, och framför alla andra frågan om ordning och oordning i lefvernet vid allt slags umgänge mellan man och qvinna, hör jag ej heller till flertalet, ehuru till dem som önska ett radikalt omskapningsarbete. Jag önskar ett mycket liffigare ömsesidigt deltagande, större möjlighet att sätta sig in i hvarandras intressen och följaktligen i viss mening en mycket friare umgängeston, mycket mindre etikettsvång och trögt fasthållande af tråkiga vanor. Men jag menar icke i hufvudsaklig riktning af värdshuslif, utlif, reslif, affärlif, offentligt lif, opersonligt lif, utan jag tänker mig hemlifvet vordet så vaket, värderikt, skapande och fullt, att det skall småningom komma att meddela något af sin egendomliga rikedom, af sin värme och naturlighet åt allt annat, så att man finner sig behöfva föra med sig något af hemmet öfverallt för att kunna trivas eller känna sig andligen frisk. Afspärrningssystemet är så gammalt och har hunnit få sin satyr-fysionomi så tydligt preglad på allt det sociala, att man frestas tro samtliga löpande ärenden i verlden, de offentliga nöjena, de allmännare intressena o. s. v. naturnödvändigt och för evigt skola bära denna banala stämpel. Jag är alldeles viss på, att de fleste numera tro det ovilkorligen ligga i dessa tings eget väsen att blott kunna förete karlaktighetens känne-märken. I sjelfva verket är detta dock *följden*, icke *grunden*. Vore samhällslifvet — såsom naturen menat det — samarbete mellan man och qvinna, vore äktenskapet mensklighetens erkända centrum, af och för hvilket allt det öfriga organiseras och växer, mångfaldigas och förfinas, tilltager i styrka, rikedom, uttrycksfullhet, sjelfbestämning, eller med ett ord i mensklighet, så skulle utvecklingen få en helt annan och allsidig fart, emedan *båda* grundkrafterna, den qvinliga ej

mindre än den manliga vore med. Ja — så fattigt, kallt och suddigt den sociala taflan ter sig, öfver allt, mot hvad den skall varda, — se dock skilnaden mellan *de* trakter af jorden, der hemmet redan är ett mera erkänt socialt begrepp, *de* trakter, i hvilka det på sin höjd är tillflyktsorten undan den utanför dess väggar rasande sociala förbistringen, och slutligen *de* trakter, der det ännu knappt kan sägas vara ett begrepp *alls!* Jemför lifaktigheten, tillgångarne, fullheten, spänstigheten, slitstyrkan i dessa olika länders samhällsförfattningar, vitterhet, gängse sedliga föreställningar o. s. v. Man skall se, att *historien* i sin helhet — trots alla hvarandra motsägende skrån nu för tiden — går samma väg som *förnuftet*, om än hittills ytterst långsamt. Man skall se, att grundrigtningen verkligen icke är hän emot allas förvandlande till karlar, utan hän emot både mäns och qvinnors utveckling till menniskor.

Äfven jag vill likställighet: likställighet utan »förbehåll», utan en enda, vare sig än så liten vrå för »undanflykter tvärt emot de försäkringar man gifvit.»

Men der *mannen* nu står, med hänsyn till »ordning och oordning i lefvernet vid allt slags umgänge mellan man och qvinna», *dit* önskar jag ej qvinnan.

Jag ser fastmer önskningsmålet omvänt. Jag önskar här i allmänhet snarare mannens likställighet med qvinnan än qvinnans likställighet med mannen, snarare en uppflyttning än en sänkning af den allmänna sedliga nivån eller föreställningen om, hvad helsa och lycka är.

Är det nu — som så många synes mena — icke möjligt att samhället tager denna rigtning, utan den motsatta, att qvinnorna i s. k. »sedlig frigörelse» dragas ned till oss; är, med andra ord, ingenting annat att föreslå än ett hela slägtets försättande i konkurstillstånd, ja då skulle jag vördsamt an hålla att få lemna bolagsstämman, att öfrige herrar bolagsmän bland sig utsåge någon till att skjuta mig för pannan. Ty

jag har, i så fall, ingenting att lefva för; finner, i så fall, lifvet särskildt här på jorden icke vara värdt något.

Men det är icke så; om än de fleste, som nu föra ordet, äro eller tro sig vara obotlige pessimister. Historiens allmänneliga rigtning är en annan. Och äfven af dem som nu föra ordet finnas någre, hvilka äro af annan mening. Att desse ännu äro få, betyder icke så mycket, enär de äro bland de få, som hafva något »att komma med», nemligen något med kontinuitet i sig.

För min del har jag valt till lefnadsarbete att söka fästa uppmärksamheten vid detta fätals yttranden och, om möjligt, något afleda uppmärksamheten från de mångas; ett ytterligare skäl för min oduglighet att lemna ledning åt något rättvist omdöme om den meranämnda danska boken.

Som emellertid mina uttalanden i äktenskapsfrågan, särskildt vid ett försök att göra Ibsens *Peer Gynt* rättvisa, här och der tyckas hafva vunnit lyssnare, *) känner jag mig skyldig allmänheten några få tillägg i samma tankebekännelse. Och här är tillfället för godt, att jag icke skulle med ett oförbehållsamt tack bruka det.

Hvad jag hittills lyckats få fram — tack vare den väldiga hjälpen af nyssnämnda allenastående skaldeverk — är »mannens skuld» i det förhållande mellan könen, som ännu är det hos oss rådande.

Detta förhållande är ursprungligen det orientaliska, är till sin ande månggiftets. Och min föreställning står fast vid, att den vesterländska odlingens väsende är dermed så absolut oförenligt, att, så länge vi ej af full öfvertygelse uppgifva denna dubbelhet i allt vårt görande och låtande, hämmas ovilkorligen människoslägtets andliga och kroppsliga utveckling till helsa och skönhet. Bevarandet af orientaliska element

*) Se »Ibsen och äktenskapsfrågan». Af Robinson. Sthlm 1883. Z. Hæggström. Pris 2 kr. Redns anm.

i könsföreställningarna är, hos oss vesterlänningar, ett gift för hela vår tillvaro.

Mannens större skuld för detta försenande af vår utveckling finnes, som sades, i den moderna poesin fullständigast åskådliggjord genom den diktade personligheten Peer Gynt, som, hvad förhållandet till qvinnokönet vidkommer, *icke* är, såsom professionistiske granskare påstått, »en utbörding», utan tvärtom är typen för vårt kön.

(*Qvinnans* skuld är i samma stora skaldeverk äfven typiskt åskådliggjord. Hvarom mera framdeles.)

Att *mannens*, d. ä. hvarje enskild mans skuld är, icke blott rent etisk skuld utan en delvis ofrivillig, visar sig vara en af de grundsanningar, på hvilka idé-dramat Peer Gynt hvilat. Följderna af månggiftets anda, och således, i nästa begreppsled, följderna af orätta äktenskap, hafva hos afkomman, mansålder efter mansålder företrädesvis drabbat de manliga individerna. Och när de *födas* eller *genom att de födas* kunna de ju icke sägas hafva ådragit sig *etisk* skuld; utan är detta en arfsynd. Men det är lika orättrådigt och gagnlöst att möta *arfsynd* med de judiskt absolutistiske domarne, hvilka äro ett energiskt väckande medel vid behandling af *sjelfådragen* synd, som att slappt behandla arfsynd såsom det normala och oföränderliga i vår natur, mot hvilket det tjenar till intet att använda några afvänjningsmedel. Vår i detta ämne störste dramatiska skald gör sig ej saker till någondera orättrådigheten eller dumheten. Han behandlar sin Peer Gynt, sin egen och alla andre mäns typiska bild med afseende å den orediga blandningen af occidentalt och orientalt skaplynnne, såsom *en syndare*, men en syndare som det är värdt att söka rädda och som en qvinna *icke* är för god att verkligen rädda, när hon nemligen älskar honom och är af honom älskad. Ty *hon* är den af naturen lyckligt lottade, *han* den olyckligt lottade. För sina *brott* får han utstå alla följderna och genomgå hvarje

slags inre förödmjukelse, hela ångrens purgatorium. Tretio år af hans lif nötas ut mellan deras hårda kanter. När han deremot, vid det fulla återfinnandet af Solvejg, verkligen kunnat hängifvet och ärligt ångra *dem*, då behandlas hans *fel*, oordningen i hans inbillningskraft, blott såsom ett stackars sjukt barns feberdrömmar, hvilka en frisk, älskande och älskad qvinna har kraft att sjunga bort, att stryka bort, alldeles såsom den uppgående solen stryker bort dimmorna. Ty detta slags dimmor vidlåda icke nödvändigt och för evigt menskliga naturen, hvilket visar sig deraf, att qvinnan, som således i det hänseendet verkligen är slägtets bättre del, redan är fri från *dem*. Och man och qvinna utgöra tillsammans mennisko-naturen. Mannen skall äfven varda fri från *dem*; ehuru han ännu är i detta hänseende naturens styfbarn.

Huru nämnda arfskuld eller arfsynd kan i allmänhet fortplantas så ensidigt, derom vet man ännu intet. Att den så gör, vet dock hvarje något så när vaken människa.

Det är blott undantagsvis, som en vesterländsk *flicka* är klen utrustad i hvad som hör till engiftets instinkter: instinkten om, att endast den ömsesidiga, exklusiva, personliga kärleken är äktenskap *), samt instinkten att bevara och utveckla hela sin person till detta, som utgör ifrågavarande persons mest önskvärda framtid på jorden.

Och ett lika sällsynt undantag är en vesterländsk *yingling* nog lyckligt anlagd och tillika utvecklad under nog gynsamma förhållanden att hafva oskadd kommit igenom månggiftets feberdrömmar och maror, under hvilka annars de djupare liggande personliga instinkterna i regeln så länge pläga vara utsatta för qväfning, att sedermera en *man* med fullkomligt

*) »När fråga är om en medlem af *occidentens* samhällen», tillägger hon för fullständighetens skull, i fall hon har någon reda på *orientens*. Har hon icke detta, så är ju hennes mening ofullständig men praktiskt lika god för det.

god tro på engiftet är något snart sagdt lika sällsynt som fågel Fenix i de gamla sagorna.

Men om vi antaga engiftet vara, icke såsom somlige mena en blott främmande ymp på den vesterländska odlingen, utan en väsensbestämning i den vesterländska odlingen, något af grundvilkoren för denna odlings tillvaro, så är ju följaktligen *qvinnan* här den ojemförligt öfverlägsna, och det kan i kulturens intresse icke vara fråga om en likställighet genom att flytta henne ned till oss utan genom att flytta oss upp till henne; hvilken uppflyttning utgör problemet i Henrik Ibsens *Peer Gynt*.

Men — invänder man — denna sanguiniska förhoppning om ett mannens höjande till qvinnans uppfattning af könsförhållandet eller engiftets anda, denna, möjligen i ett typiskt skaldeverk åskådliggjorda förhoppning, den kan nu visserligen ej fränkännas sin egenskap af djerf skönhet såsom poetisk ingifvelse; skada blott att i verkliga lifvet *naturen* säger »nej» och alltid skall komma att säga »nej».

Många — eller rent af de allra flesta människor — hysa ännu denna åsigt.

Jag inskränker mig till att bemöta åsigten der den uppträder mest följdriktigt och är som farligast, jag menar hos de två mera utpreglade klasserna: de materialistiskt och de ortodoxt idealistiskt tänkande.

De förre se människosjälen endast såsom en snart tillintetgjord yttring af kroppslifvet i dess sista utvecklingsskede. Hvilket icke behöfver hindra dem från att önska, det denna yttring må, under tiden för sin korta tillvaro, te sig så harmoniskt som möjligt. De kunna älska sitt slägte varmt, ehuru de äro utan hopp om individens fortvaro efter den kroppsliga döden.

För att göra *dem* till ärlige anhängare af engiftets anda behöfs ett på naturvetenskapliga grunder ordnadt uppvisande

af etnologiska och kulturhistoriska stöd för engiftets bestämda företräde framför månggiftet i alla sådana hänseenden, som gälla släktets bestånd och släktets väl. Men ett högst märkligt sådant uppvisande *pågår redan* — och med skäligen vissa utsigter till motsägelsefri seger — *inom den positiva engelska filosofien*: en lärobyggnad, som låter naturforskningen hafva sista ordet, innan hvilken sanning som helst må anses fullt ådagalagd.

Denna filosofi kommer till den slutsats: att *icke* naturen säger »nej» till förhoppningarna om mannens framtida likställighet med qvinnan i det omhandlade hänseendet. Den visar ock med en diger lärdom från alla de på iakttagelsen grundade vetenskapernas olika fält, hvars ofantliga omfattning endast öfverträffas af dess lättfattlighet och klara åskådlighet: huru som naturnödvändigt den allmänna samhällsutvecklingen hos vesterns olika folk *går* — långsamt men oafslutligt — *just åt detta håll*. Likaså har den förut uppvisat, i sin etnologiska och fornkultur-historiska afdelning, huru alla skeden af rårare, ofullständigare sammanlefnad förberedt vårt nuvarande och haft en totalriktning hän till detta.

När de materialistiskt tänkande säga: Låtom oss upphöra med allt detta skrymteri; låtom oss återgå till naturen; låtom oss gifva äfven qvinnan rättighet dertill; må hon hafva samma oklandrade möjlighet till ombyte, när hon så behagar, som den vi män unna oss, och *alla*, eller åtminstone *flertalet*, skola då kunna varda skäligen lyckliga; när de så säga, ådagalägga de blott sin obekantskap med historien och med just — naturen. Hvad de kalla »återgå till naturen» är att återgå till ett tidigare utvecklingstillstånd, som för den utvecklade vesterländska qvinnan icke längre *är* naturen.

Den menskliga naturen är någonting stadt i en småningom sig fullbordande organisering, mansålder efter mansålder.

Om vid detta stora evolutionsarbete hittills *hos kvinnorna* arfsanlagen i regeln vittnat om en redan vunnen fullständigare organisation, nemligen i allt som vidkommer den erotiska synpunkten för mensklig lifsåskådning och alla dit hörande instinkter, än hvad fallet varit hos den samtidiga generationen *af män*; då är det kvinnorna, icke männen, som i nämnda hänseende visa släktet vägen, och hvad *vi* hafva att säga i ärendet betyder ganska litet, jemfördt med hvad *de* hafva att säga, som för hvarje steg varit och ännu äro härutinnan längre komna än vi.

Så mycket rörande materialisternas invändning.

Med idealisterna är svårare att komma till rätta.

Deras orientalism ligger djupare. De se det vesterländska önskningsmålet såsom äfven *sitt* önskningsmål, men som ett asketiskt. De tro kvinnans erotiska försteg framför mannen vara, icke ett naturens eget uttryck af helsa, utan något — jag vet icke rätt hvad — något outsägligt, något öfvernaturligt, hvarom man knappt bör försöka att tala, på det att det icke skall förflygtigas.

Och dock *är* det i sjelfva verket det enklaste i världen, nästan det enda, som man icke riktigt lyckats bortkrängla. Det är bara så: att *hon* på denna punkt är *frisk*; att för henne icke finnes någon tvekan om meningen med tillvaron här, så till vida som att hon för sin del är af naturen ämnad till hustru åt *en* man: den man, med hvilken hon skall varda förenad genom ömsesidigt exklusiv, personlig kärlek, och i hvilken exklusivitet icke för henne skall komma att finnas ringaste grand af någonting asketiskt, lika litet som det finnes någonting asketiskt i solskenet, utan, hvilken exklusivitet endast skall varda uttrycket för hennes, då till sitt eget fulla förverkligande komna kvinliga natur.

Så tala hennes instinkter.

Men den ortodoxt idealistiskt tänkandes *öfverdrifter* och *pjunk*, som äfven vunnit ingång i en stor del af den verlds

liga tonen inom alla samhällsklasser, ligga henne dagligen i öronen och hota att fränstjåla henne hennes mod att tro sina instinkter.

Och här hafva vi andra sidan af ämnet i Peer Gynt: uppfostran af Solvejgs *mod*.

Hon måste lära sig tro på sin lycksaliga, obegränsade magt gent emot den man, som verkligen älskar henne och som hon verkligen älskar, och att tro denna magt vara naturens egen heliga bekräftelse på deras förbund för lifvet, en sådan magt som är ämnad för både söcken- och helgdag, ett svärd som skall hållas blankt som solskenet genom att alltid vara i bruk, både i sorg och glädje, »hele Livsdagen lang», som Solvejg sjunger.

Solvejgs tvekan härom i början är omedelbara anledningen till Peer Gynts fall och deremot hennes vunna tro, som håller ut under hela den långa pröfnings tiden, naturliga orsaken till Peer Gynts upprättelse vid idé-dramats slut.

Men samma trosfråga är hvarje qvinnas.

På den beror vårt slægtes framtid, så visst som att vårt slægtes utveckling till helsa och skönhet väsentligen beror på mannens räddning ur orientalismens villor. För hvarje sålunda räddad man är nemligen sannolikheten vorden större till manliga afkomlingar med mera utpregladt vesterländska instinkter i fråga om förhållandet mellan man och qvinna, och således till en slägtanlagens fullständigare organisation, frigörelse från oordning och möjliggörelse till ett uttrycksfullare, rikare lif.

Qvinnans *mod* i denna sak är således något af det dyrbaraste bland allt, som ännu finnes på jorden.

Må derfor idealisten se sig för, när han i sin känslorika, ängsliga välmening står i fara att sjunga och tala förklemmande derom!

Allt som på öppna, ärliga och sanna vägar kan stärka detta mod — och hvarje *verklig utveckling* hör till den afdelningen —, allt sådant bör välkomnas.

Allt, som kan försvaga det, bör afvisas.

För att nu slutligen återkomma till den danska boken, upprepar jag bekännelsen om min oförmåga att rättvist bedöma den, emedan jag är afvoigt stämd emot den, för missteckningen af qvinnfiguren, som på en gång *har* och *icke* har nämnda slags »mod» och således är en undantagsvarelse, olämplig för åskådliggörande af diktens allmänna innehåll.

Men billigheten kräfver det tillägget: att min angenäma bekantskap med författarens första skådespel, »Lægemedler», förvissat mig, det *afsigten* i detta tredje icke *kan* vara qvinnans förnedring genom en hennes sedliga likställighet med oss män; ehuru ganska visst flertalet läsare komma att *läsa* så, eller *se* och *höra* så, i fall verkligen skådespelet tages upp på scenen. Nej, *afsigten* i Herr Brandes' stycke är att predika billighet med och deltagande för den olyckliga; och detta är en god *afsigt*, till hvars fullbordande man bör önska författaren framgång genom någon ny dikt, som dock i så fall måste vara bättre gjord än »Et Besög».

Det finnes, förutom de mera afgjordt vesterländska qvinnor, om hvilka i detta mitt bref hela tiden varit fråga, äfven två andra slag.

Der är dels de opålitliga qvinnorna af halft österländsk lifsåskådning, sådana t. ex., hvilkas fotografier eller fantasiporträtt den franska vitterheten allt jemt sänder ut i verlden i så ofantligt många varianter, som vore meningen att bibringa verlden den föreställningen, att numera inga andra franska qvinnor finnas, utan att den galliska rasen bland kulturfolken redan ligger i själtåget. Men dels finnas äfven inom alla folk, och skall väl alltid komma att finnas, vissa menlösa, försvarslösa stackare bland de unga qvinnorna, hvilkas inbillningslif är mycket starkare utpregladt än deras förstånds- och viljelif. Och bland männen finnas åtminstone ännu, förunderligt att säga, många, som hafva sitt nöje i att uppträda såsom

ett slags mördare af dessa menlösa varelser. Sådane män äro sjelfve qvar i ett sedligt utvecklingsskede närmast jemförligt med pojkar i den ålder, då djurplågeri är något af det mest roande i verlden. Under en sommarqväll på landet hafva säkert de flesta bland oss varit utsatta för svårigheten att på en lågländt gångstig eller körväg undvika att trampa någon af de vid denna årstid talrika små grodor, som efter solnedgången äfven plåga taga sin aftenvandring men ej hinna hoppa undan för våra fötter. För en skolpojke i 1:a klassen (en s. k. puttist) är deremot en dylik belägenhet icke ett obehag utan en inbjudning till »sport».

Fullvuxna sådane »sportsmän» hafva vi nu äfven, icke när fråga är om små grodor, men när fråga är om med dem själiskt befryndade bland outvecklade, trögtänkta, kalla, men inbillningslystna unga flickor.

Två exemplar af detta slags jägare samt ett af deras villebråd utgöra personalen i »Et Besög», som skulle hafva varit ett uppskakande sant stycke, om den unga qvinnan der ej varit en anomali.

Jag hänvisar ännu en gång till »little Tessa» i George Eliots Romola; icke för att säga henne vara enda möjliga exemplet, men för att visa, hvilken pregel en konsekvent teckning af dessa erotiskt omedvetna alltid bär. Tessas utveckling inskränker sig till, att hon med åren blir fet, och oftare träffas i det läge, hvari hon först framställes i berättelsen: sofvande. En annan typ af samma slägte, Hetty i Adam Bede, dödar sitt nyfödda barn utan att veta sig dermed hafva begått något felsteg.

Men många nya och olikartade exempel kunde framdragas, kanske af mera ovilkorligt rörande art, för att inpregla deltagandets pligt gent emot sådana nästan oansvariga offer för en mans »sport»

Det oeftergiffiga vilkoret är dock, att de skulle vara *öppendagligt sanna*.

Högaktningsfullt
Robinson.

22. En studie i äktenskapsfrågan.

Tvenne makars förening är sann och verklig i samma mån, som båda älska och båda förstå hvarandra. (*Robinson: Ibsen och äktenskapsfrågan.*)

JOHANNE LOUISE HEIBERG: **Peter Andreas Heiberg og Thomasine Gyllembourg.** En Beretning, støttet paa efterladte Breve. Kjøbenhavn 1882.

DR JOHAN LUDVIG HEIBERG: **P. A. Heiberg og Thomasine Gyllembourg.** (Nordisk Tidskrift 1883, h. 1).

C. D. W.: **Litteratur** (Post- och Inrikes Tidningar, N:o 67, 68.)

Att det arbete, hvars namn vi ställt i spetsen för denna uppsats, i sitt fädernesland blifvit omfattadt med det lifligaste intresse, bevisas bäst af den omständigheten, att 1:a upplagan deraf utkom den 9 Nov. 1882 och den 2:dra den 16 Jan. 1883, äfvensom att i den senare finnes antecknad »Tredie Tusinde». För hvarje arbete på ett språk med relativt liten läsarekrets, skulle detta i sanning kunna kallas »un succès pyramidal», hvarför bör tilläggas att boken, vid sidan af sitt litterära värde, äfven eger en annan stor attraktionskraft. Hufvudpersonerna i den familjeinteriör ur det verkliga lifvet, som der öppnas för allmänhetens blickar, innehade ej blott en framstående plats i sitt lands litteraturhistoria, men deras lefnadsdrama med dess sorgliga förvecklingar utspelades äfven inför många medlemmar af en ännu lefvande generation, under det att de yttre hufvuddragen deri blefvo väl bekanta för yngre släkten genom samtidas berättelser. Peter Andreas Heiberg dog nämligen 1841 och Thomasine Gyllembourg först 1856. Men, huru noggrannt kända och afhandlade än de yttre företeelserna af deras skiftande öden må hafva varit, förefans dock deri mycket för den stora allmänheten outredt och fördoldt, hvarför den belysning, som den nyligen utgifna brefsamlingen kastar deröfver, måste för denna blifva särdeles

välkommen, en omständighet, hvari man torde få söka hufvudorsaken till den stora popularitet arbetet ögonblickligt vunnit.

Som ofvan antydda förhållande ej i samma grad kan tillämpas på den svenska läsarekretsen, må man med skäl fråga hvad stor vigt och betydelse boken kan hafva för denna, då bland den endast ett relativt fåtal ens till namnet känna P. A. Heiberg och Thomasine Gyllembourg. Troligen stannar ock den närmare bekantskapen med dessa båda utmärkta personligheter hos oss inom en ganska liten krets, men vi äro öfvertygade om, att hvar och en som genom läsning af i fråga varande brefsamling fått nöjet göra den, deraf känt sig i hög grad tilltalad och intresserad. Så väl bristande utrymme som ock bristande tilltro till egen förmåga förhindra oss att här ingå i någon närmare granskning af arbetet, och en sådan vore dessutom öfverflödig, då vi i detta afseende kunna hänvisa våra läsare till de båda väl skrifna uppsatser, som här ofvan blifvit omförmälda.

Hvad, som egentligen förmått oss att framkomma med ett yttrande om den anmärkningsvärda boken, äro de från hvarandra mycket afvikande åskådningssätt, hvari hufvudpersonernas inbördes förhållande betraktas af utgifvarinnan och af de båda granskarne. Då nu den förra kan anses såsom representant för det qvinliga och de båda senare för det manliga, torde det ej vara obefogadt att äfven qvinnor på denna sidan sundet lemna bidrag till belysningen af stridsfrågan, som, betraktad i sin helhet, ej blott gäller Heiberg och Thomasine, utan är af långt generellare betydelse, såsom illustrerande mannens och hustruns ömsesidiga ställning i äktenskapet.

Som utrymmet ej tillåter oss att närmare redogöra för bokens innehåll, måste vi förutsätta att de båda hufvudpersonernas historia ej är alldeles obekant för våra läsare, utan att de åtminstone känna, att Thomasine Buntzen, först gift

med P. A. Heiberg, efter skilsmessa från denne, inträdde i nytt äktenskap med Gyllembourg, egentligen den svenske baronen C. F. Ehrensvärd, som, invecklad i sammansvärjningen mot Gustaf III, blef landsförvist och bosatte sig i Danmark, der han dog 1815. *)

Meningsstriden rör sig om frågan, huruvida Thomasines handlingssätt i afseende på äktenskapsskilnaden, som helt och hållet framkallades af henne, bör betraktas såsom ursäktligt eller fördömligt. Utgifvarinnan uppfattar det från den förra synpunkten, *Dr Heiberg* från den senare, under det *C. D. W.* onekligen bemödar sig om att intaga en *juste milieu*, men icke desto mindre ovedersägligen snarare ansluter sig till den sist- än den förstnämnda.

Den fråga, som vi i följd häraf skulle vilja framställa, lyder sålunda: *hvilken af dessa har rätt?* och den erhåller en så allmän och vigtig betydelse, just emedan den kan tjena till ett prejudikat för bedömandet af liknande fall. Innan vi inlåta oss på ett närmare betraktande deraf, bedja vi att få förutskicka ett par anmärkningar.

Vår mening är för ingen del att uppträda såsom försvarare af äktenskapsskilnad med allt hvad dertill hörer, af lättsinnigt ingångna och lika lättsinnigt upplösta äktenskapliga förbindelser, emedan vi snarare äro benägna för att med stränghet än med öfverseende bedöma qvinnan i de fall, då hon ger anledning dertill. I synnerhet hafva vi svårt att förstå, huru hon kan öfvergifva ej blott man, men äfven barn, för att, under inflytandet af en brottslig känsla, ingå en ny förbindelse.

Men i den sak, hvarom här är fråga, ställa vi oss dock på utgifvarinnans sida, nämligen under samma förutsättning som hon eller den, att, oaktadt den lidelsefulla kärlek, hvarom

*) Ehrensvärd antog, som bekant, efter sin möderneslägt Gyllenberg namnet Gyllembourg.

åtskilliga af Thomasines bref till Gyllembourg bära vittne, dock ej dem emellan existerade det förhållande, som af gudomlig och menklig lag måste betecknas såsom brottsligt. Vål är sant att, enligt den kristna sedelagen, redan det vaknande begäret är synd och det i hjertat skedda affallet från den äktenskapliga troheten är första steget till äktenskapsbrott. Dock ligger ofta en lång vägrymd mellan frestelsen och fallet, och den, som både inser faran och rätt allvarligt bemödar sig att undgå den, kan ännu vända om på halfva vägen. Vi påstå ej att *så* var förhållandet med Thomasine, ty hon torde snarare hafva invaggat sig i säkerhetens sömn och, dertill ledd af omständigheter, för hvilka vi i det följande skola redogöra, alltför obetingadt hängifvit sig åt en känsla, hvilken hon att börja med endast betraktade såsom vänskap, men som snart nog antog karakteren af kärlek. Men, om hon ock omedvetet och obetänksamt framgått på den smala stig, som slingrade sig utmed afgrunden, våga vi dock tro att hon ej störtat i det gapande svalget, utan städse vandrade upprätt och med öppen blick, i öfvertygelsen om sin oskuld, ehuru verlden dömde annorlunda. Att de båda granskarne ej dela vår mening hafva vi tyckt oss finna, men månne ej orsaken dertill *kan* ligga i mannens mer sinnliga uppfattning af kärleken? De stödjå sitt omdöme på några svärmiska, glödande och, efter all sannolikhet, obetänkta uttryck i Thomasines bref till Gyllembourg, men i andra uttalanden af henne anse vi oss kunna finna lika pålitliga stöd för vårt antagande. Det är oss nämligen otänkbart att en qvinna, med en natur så finkänslig och ädel som Thomasines, skulle hafva begått ett sådant felsteg utan att deröfver känna blygsel, smärta och ånger, hvilket hon åter med den öppenhet, som karakteriserar henne, ej kunde hafva undgått att uttrycka på något ställe i sina bref.

Vi vilja dock ej härmed säga, att vi *gilla* Thomasines handlingssätt, ty onekligen hade hennes uppförande varit mer

rätts- och pligtenligt, om hon bemödat sig om och lyckats öfvervinna sin böjelse för Gyllembourg och förblifvit sin första make trogen. Hon hade i sådant fall gjort sig förtjent af vår beundran, då hon nu endast tillvunnit sig ett varmt deltagande, som leder oss till att söka ursäkt för hennes förvillelse.

Och en sådan finna vi i första rummet uti hennes makes uppförande mot henne, ja, vi ville påstå, att han torde vara den mest skyldige i det missförhållande, som upplöste deras äktenskap. Häri ligger sjelfva tyngdpunkten för den stora olikheten emellan vår och de begge granskarnes åskådnings-sätt, vi kunna tillägga emellan mannens och kvinnans, i afseende på makars ömsesidiga ställning inom äktenskapet. Männen, äfven de ädlaste, de bäste, kunna sällan frigöra sig från den autokratiska uppfattningen, att de hafva full rätt att fordra mer af hustrun än hon af dem. Detta framgår otvetydigt af Dr *Heibergs* slutledningar, det framlyser mer modifieradt hos *C. D. W.*

Hur ofta höra vi ej upprepas att mannens förstånd är skarpare, mer genomträngande, men deremot kvinnans känsla varmare och innerligare! Hur otaliga gånger har man ej liknat mannen vid hufvudet, kvinnan vid hjertat! Och aldrig torde dessa påståenden hafva blifvit illustrerade på ett mer slående sätt än hos *Heiberg* och *Thomasine*, om hvilka man till och med skulle kunna säga att, under tiden för deras samlif, han var idel hufvud och hon idel hjerta.

Nåväl, borde man då ej af detta upplysta förstånd kunnat vänta att det, till båda makarnes bättnad, skulle sökt ockra med de stora gåfvor, som hvar och en fått på sin del? Borde man ej kunnat fordra att den skarpsinnige, sansade mannen genom huld och vis ledning skulle sökt gifva en god riktning åt den unga hustruns rika känslolif? Men han behandlade henne tvärt om allt ifrån början af deras äktenskap, med en kall, sträng öfverlägsenhet, som skrämde bort henne och så

småningom kom den känsla af beundrande tillgifvenhet, hvilken hon var benägen att egna honom, att förfrysa.

Hvarför fästade han vid sig detta svärmiska, omedvetna, utvecklade barn? Ja, hvarför göra många andra män med samma skaplynne på samma sätt och inviga sålunda sin makas hela lif till ett martyrskap? Vi kunna ej besvara detta hvarför, Dr *Heiberg* och *C. D. W.* göra det ej heller, men båda öfverensstämma i att lägga Thomasine till last, att hon var »för romantisk». Denna egenskap var i sin möjligen superlativa grad dock endast en följdriktig utveckling af hennes naturanlag och tidigare förhållanden. Hon var olycklig nog att sakna en öm och förständig moders handledning och råd just vid den tidpunkt i en ung flickas lif, då känslan, hvilken hittills legat slumrande i sin knopp, med ens slår ut såsom en fullmogen ros. Hennes utveckling påverkades deremot, måhända i ej obetydlig grad, af en välvillig tant, som med ett svärmiskt sinne synes hafva förenat svagt omdöme, men som med kärlek omfattade den unga moderlösa, hvilken derfor också med kärlek slöt sig till henne. Och hon torde slutligen hafva rönt ej så litet inflytande af denna tids hyper-sentimentala romaner, en mindre helsosam läsning, åt hvilken hon antagligen fick alltför mycket tillfälle att egna sig.

Redan vid sjutton år blir nu detta svärmiska barn med sin varma känslonatur — ty den nordiska qvinnan är vid denna ålder föga mer än barn — förenad med en man, som ej blott i år, men ock i förstånd, skarpsinne och verldserfarenhet var henne betydligt öfverlägsen. Om det verkligen var kärlek, som förestafvade *hans* val, derom hafva vi ej kunnat erhålla tillräcklig klarhet af de framlagda handlingarna, men att denna kärlek ej var af det slag, som »icke söker sitt», utan i första rummet sätter den älskades lycka, derom hafva vi ojämfaktiga bevis. Vilja vi nu undersöka halten af *hennes* känslor för honom, komma vi snart till den åsigten, att ej

heller de kunde få namn af kärlek, men dock instämma vi därför ej i det klander Dr *Heiberg* uttalar öfver, att hon det oaktadt emottog hans frieri. Vida rättvisare bedömes hon då af *C. D. W.* med orden: »hon var sannolikt i barnslig okunnighet om sina unga känslors verkliga beskaffenhet och tog måhända för kärlek något, som i sjelfva verket var beundran för en förtjent och berömd man.» Detta var antagligen ock i enlighet med verkliga förhållandet, ty i denna tidiga ungdom förmår en knappt ur barnaåldern utträdd flicka sällan bedöma rätta halten af den i hennes hjerta slumrande erotiska känslan, och mången har, tyvärr, genom missuppfattning i detta hänseende lagt grunden till ett helt lifs olycka.

Sannt och behjertansvärdt yttrar Fru *J. L. Heiberg* om dylika förhållanden:

»Der er en Egenskab hos Mænd; som er forfærdelig syndig og tildeels ubegribelig, den nemlig, at naar en Mand elsker eller indbilder sig at elske en Kvinde, da er dette at *han* elsker, ham fullstændig nok. Om hun elsker ham igjen, synes ham af mindre Betydning eller Vægt, thi dette kan jo komme, mener han, og uden Betænkning, uden Skrupel bygger han et heelt Liv paa dette Uvisse.»

Sedan hon varnat för en sådan missuppfattning och visat de möjliga och beklagansvärda följderna deraf — och hvem af oss känner ej exempel, som kunna bekräfta hennes sats? — tillägger hon:

»Undertiden ser man imidlertid, at et saadant Ægteskab, et saadant Vovespil kan lykkes. Man har jo Exempler paa, at den Kvinde, der med Taarer i Øinene har heftet Brude-sløret paa sit Hoved, lidt efter lidt ved Samlivet med en klog, elskværdig mand, inderligere og inderligere har sluttet sig til sine Børns Fader. Men betænker I, hvilket dagligt Arbejde i Kjærlighedens Tjeneste der hører til, for at I Dag for Dag kan stige i Eders Hustrus Agtelse, vinde hendes inderlige

Venskab og tilsidst hendes Kjærlighed? For Intet vindes ikke et Menneskes Troskab, Kjærlighed, Hengivenhed og sidst af alt vindes det vid kold Egoisme, der kun vil modtage uden at indsee Nødvendigheden af, at den, der modtager meget, maa ogsaa give meget.»

I dessa senare ord, så väl som i flera andra yttranden af utgifvarinnan i samma syftning ligger ett allvarligt gif akt till de många äkta män, hvilka synas anse sig berättigade att bemöta sina hustrur med ringaktning, hänsynslöshet och öfvermod, ställande på dem lika stora fordringar som små på sig sjelfva. P. A. Heiberg tillhörde onekligen denna kategori, och vi förvåna oss därför öfver, att *C. D. W.* med sin starkt utpreglade rättskänsla likväl till stor del synes vilja kasta skulden på Thomasine för det mer och mer främmande förhållande, som uppstod mellan makarne, i det han säger, att »då P. A. Heiberg ej hos sin lilla öfverspända fru fann det stöd han behöfde, begynte han bära sina bekymmer för sig sjelf.»

Hvad berättigade väl honom att af detta hustru-barn vänta den sympati, den förmåga att rätt uppfatta honom, som han kanske först kände sig behöfva af den följeslagerska, han utvalt sig för lifvet, då han märkte att hon saknade dessa egenskaper? Hvad berättigade honom att med skoningslös stränghet bedöma de barnsligheter, hvartill den unga varelse gjorde sig skyldig, som blifvit öfverlemnad åt hans ledning och som han lofvat att älska och ära? Gjorde han verkligen allvarliga, ihärdiga bemödanden att genom klok ömhet och med det tåliga öfverseende, som utgör ett af den sanna kärlekens karaktersdrag, leda hennes unga sinne till en sundare och mer sansad uppfattning af lifvet och de nya förhållanden, i hvilka hon inträdt? Det gifves ingen grund för ett sådant antagande.

Ehuruväl vi ej tillhöra antalet af de theoretiska uppfostrare, hvilka föreställa sig att det unga sinnet är ett böjligt

vax, som med lätthet låter behandla sig för att antaga hvilken form som helst, hysa vi dock stor tilltro till en kärleksfull och förständig uppfostrares inflytande. Men all uppfostran kan förliknas vid den verkan en oafåtligt fallande droppe slutligen frambringar äfven på stenen, hvilken den så småningom lyckas urhålka, förr eller senare, grundare eller djupare, allt efter bergartens mer eller mindre hårda beskaffenhet.

Detta gäller i än högre grad om den uppfostran, som vidtager i en tidpunkt af lifvet, då individualiteten redan blifvit utpreglad. Vi tänka här på det uppfostrande inflytande, som makar utöfva på hvarandra, hvilket i många fall torde vara både omedvetet och omärkligt, men som icke desto mindre existerar, och hvaraf, i vår tanke, äktenskapet till stor del får sin djupa etiska betydelse. *)

Derför instämma vi ock med utgifvarinnan i förmenandet, att Heiberg, om han med insigtsfull ömhet handledt sin unga hustru, skulle kunnat hafva utveckla henne till större öfverensstämmelse med sig sjelf och fäst henne vid sig med starka band. »Men i Kjærlighed maatte dette Arbejde gjøres, thi uden Kjærlighed kunde dette lille Menneske ikke leve,» tillägger hon.

Egendomligt nog synes dock båda granskarne antaga, att kärlek till Thomasine verkligen varit lefvande i Heibergs hjerta, äfven under denna period af deras äktenskap, men enligt qvinlig uppfattning öfverensstämmer hans handlingssätt föga med hvad man väntar af den, som besjålas af en sådan

*) Att Thomasine ej heller undgått att taga inflytande af H—g är ock ganska sannolikt, ehuru detta i religiöst afseende synes hafva mer skadat än gagnat henne. Man jemföre t. ex. den fromma barnatro, som framlyser, då hon, orolig öfver sitt barns sjukdom, uttrycker sin förhoppning, att »Vår Herre» skulle hafva barmhertighet med henne och låta henne behålla detta barn (sid. 24), och det opassande sätt, hvarpå hon i ett bref till Gyllembourg (sid 131) inblandar berättelsen om Jesus och Maria, Lazari syster, hvilket måste förefalla hvarje religiöst sinne högst otillständigt.

känsla. Denna sträfva köld, denna trumpna inbundenhet i hemmet, som framstod i bjert motsats till den liflighet, munterhet och qvickhet, hvarmed han lyste i sällskapslivet, detta sarkastiska hån, hvarmed han handskades med sin unga hustrus heligaste, innerligaste känslor, som t. ex. vid hennes förtviflan öfver barnets sjukdom, *) voro föga egnade att vid honom fästa hennes känsliga, ömtåliga hjerta, hvilket, som en sensitiva, drog sig tillsammans vid den ovårdsamma beröringen. Vi undra mycket, om, i händelse rolerna varit ombytta, en enda röst skulle hafva höjt sig för att påstå, det en hustru med sådant skaplygne genom liknande uppförande skulle gjort sig förtjent af sin mans kärlek och aktning?

Följden blef också den ganska naturliga, att Thomasine slöt sig mer och mer inom sig sjelf, tills, då hennes son föddes, hela hennes själ tycktes uppgå i honom, och modersfröjden blef henne en ersättning för den bristande kärleken hos maken, hvarpå hon ansåg sig få allt flera bevis. Såsom sådana betraktade hon ej blott hans benägenhet att söka sitt nöje utom hus med försummande af sin hustru, men än tydligare tyckte hon sig förnimma hans ligkiltighet, då han tvenne gånger i andras närvaro hänsynslöst förklarade, »at han aldrig havde været forelsket i sin Kone.» Utgifvarinnan bifogar härvid: »en Udtalelse, ingen Hustru kan finde sig i at høre,» och manne ej de flesta qvinnor gifva henne rätt häri?

Hvarken Heiberg sjelf eller våra granskare vilja dock tillerkänna dessa ord någon särdeles vigt och betydelse. Den förre söker advocera bort dem med förklaringen, att han menat det han ej för henne känt den svärmiska romankärlek, som han trodde henne fordra, och de senare synas antaga en sådan förklaring såsom fullgiltig. D:r *Heiberg* säger derom: »den ytring af Heiberg, som der göres saa meget væsen af»

*) Med ett ironiskt småleende yttrade han vid detta tillfälle: Vorherre! han bryder sig ikke mere om din Dreng, end om den Sild, der ligger her paa Fadet.»

och *C. D. W.* uttrycker sitt ogillande af att »Thomasine allt för mycket gömde dylika förflugna ord i sitt minne.»

I motsats till detta åskådningssätt anföra vi åter ett uttalande af Fru *J. L. Heiberg*, som torde vara mer betecknande för den qvinliga uppfattningen.

»Ak, de haarde Ord! Der er dog intet, som gjør saa ondt, og som efterlader ett saa saarende Indtryk, som naar vi i vor Sorg henvende os til En i Haab om et Trøstens Ord, og der lyder et haardt, frastødende, hjerteløst Svar. Hvor kan et saadant Svar ikke Aar for Aar forfølge os, saa at vi atter og atter føle dets Braad paany som et Stik i Sjælen. Ak, de haarde Ord! hvad have disse ikke afstedkommet af Ondt bland Menneskene i Verden! Hvor ofte har ikke et saadant ondt Ord gjort Udslaget i et Menneskes Liv og hele Skjæbne! Med Ukrudtets Frodighed groer det op, og vil man udrydde dette Ukrudt, mærker man for seent, at det ikke længere staaer til at udrydde. Det er sikkert saadanne Ord, der tales om i Skriften, naar der siges, 'at vi skulle staae til Regnskab for hvert utilbørligt Ord, som vi have talet'.»

Vi ville dock dermed ej hafva sagt att ett förflugt, hårdt ord *alltid* måste tagas så djupt och allvarligt. Från den, hvars kärlek man ej har skäl att betvifla, både kan och bör man tåla ett förhastadt ord, utan att gömma det i sitt hjerta för att der låta det växa upp till ett förqväfvande ogräs. Hvem har ej ett sådant ord på sitt samvete och hvem måste ej erkänna sanningen af aposteln Jakobs ord: »den i ord icke felar, han är en fullkommen man, som ock kan tygla hela lekamen.»

I stället för att barnet, såsom varande ett föremål för bådass kärlek, borde hafva närmat makarne till hvarandra, tycktes det snarare än mer fjerma dem. *Han* sökte förströelse och umgänge utom hus bland sina själsfränder, *hon* egnade

sig uteslutande åt den lille och uppfylde sin lediga tid med läsning; under det hon sålunda var öfverlemnad åt sig sjelf, sina tankar, sina böcker, var det ju blott följdriktigt att hennes känslolif ytterligare utvecklades. Ekonomiska bekymmer lade än mörkare skuggor öfver mannens sträfva lynne och vågade hon en fråga öfver orsaken till hans förstämning, fick hon kalla, afvisande svar. På samma gång en verklig ångest stundom öfverföll henne vid hans hårda ord, hans stränga blickar, gjorde hon sig sjelfförebåelser öfver att hon kunde vara så litet för sin man. Ganska riktigt anmärker utg. »et Ægteskab uden Meddelelse, uden Fortrolighed er intet sandt Ægteskab. Samlivet blivet tørt for ham, ulykkeligt og tomt for hende.»

En plötslig omkastning inträffade i hennes lefnadssätt derigenom att åtskilliga fransmän, några bland dem tillhörande en beskickning från den nydanade republiken, infördes i makarne Heibergs hem. Värden, som hade starka republikanska sympatier, omfattade dem med lifligt intresse, och dem undgingo ej den tjuskraft, hvaraf den unga frun, trots sin omedvetenhet deraf, var mäktig. Snart blefvo äfven flera af dem hvardagsgäster i det Heibergska huset, och den hyllning de egnade dess älskliga värdinna, som intog dem ej blott genom sitt utseende och sitt okonstlade väsen, men äfven genom sin lätthet att uttrycka sig på deras modersmål och sin spirituella konversation, tycktes väcka H—gs uppmärksamhet på hennes begåfning. På henne sjelf verkade detta bifall, denna beundran såsom solstrålarne på ett åkerfält, hvilket länge legat begrafvet under vinterns drifvor — de dolda krafterna började vakna till lif och framtråda i ljuset. »Hon voxede Dag for Dag i deres, i sin Husbonds og sine egne Øine,» säger utg.

Men den stolthet, som H—g nu i hast tycktes känna öfver sin hustru, det sätt, hvarpå han sökte framdraga henne inför främlingarne, snarare sårade än gladde henne. Denna känsla gaf hon luft i följande yttrande, hvilket ådragit henne klander

af båda granskarne: »Er nu denne Forandring hos ham udsprungen af Kjærlighed till mig? Nei, det er Forfængelighed og intet Andet.» Att *hon* sålunda uppfattade hans förändrade uppförande och att detta ej förmådde återväcka den förkolnade kärleken, synes deremot oss mindre underligt.

Detta förhållande påminner om den åsigt, vi en gång hört uttalas af en begåfvad qvinna, nämligen att en äkta mans kärlek för att ej svalna behöfver underhållas af hans fåfänga, på så sätt att han ser sin hustru vara föremål för andras beundran. Vi ansågo detta omdöme då alltför strängt, men Heibergs uppförande tyckes bekräfta denna sats.

Af de framlagda handlingarne hafva vi ej kunnat draga samma slutsats som D:r *Heiberg*, eller att *Thomasine* varit kokett och flygtig, hvilket han på ett par ställen tyckes antyda. Mannen talar deremot i sina bref flera gånger om hennes själsrenhet och sanningskärlek och ett bevis derpå synes oss den öppenhet, hvarmed hon ber honom ej så ofta föra fransmännen i deras hus. »Der gjøres mig en Cour af Enkelte bland dem, som jeg føler kunde blive farlig for min Ro,» säger hon med förtroende till honom, säker att han skall hjälpa henne att undfly frestelsen och faran. Men då han med ett öfvermodigt leende svarar: »Aa, ikke Andet, Du har din Frihed», kan man ej undra på, om hon med bitterhet utbryter: »I min Uvidenhed har jeg hengivet mig till en Mand, der aldrig har elsket mig, og for hvem min Ære endog er ligegyldig.»

Men det var dock ej från detta håll, som det helt och hållet upplösande elementet skulle intränga i deras äktenskap.

Åter gingo ett par år. De franske umgängesvännerna hade lemnat landet, *Heiberg* tillbragte aftnarne vanligen på klubben under politiska och litterära samtal med sina vänner, *Thomasine* satt ensam i hemmet och, när hennes lille gosse gått till hvila, egnade hon de ensliga timmarne åt studiet af

franska, tyska, engelska och italienska språken och deras litteratur. Sålunda bildade hon sig en egen liten fantasi- och drömverld, alldeles oberoende af den yttre, och hon fann sig lycklig deri.

Mellan 5 och 6 år hade nu förflutit af deras äktenskapliga lif, då Heiberg åter förde en ny gäst till sitt hem. Denna gång var det en svensk landsflykting, den redan nämde Gyllembourg, hvars politiska öde i hög grad intresserade den frihetsälskande dansken. Tyst lyssnande satt Thomasine mången afton och åhörde de båda människans samtal, under det hennes hjerta uppfylldes af deltagande för den unge flyktingen, som oförbehållsamt uttalade sin smärta öfver de förhållanden, hvilka beröfvat honom fädernesland, släkt, vänner, förmögenhet och en lysande samhällsställning.

Gyllembourg, som nu räknade omkring 30 år, fann sig snart väl i detta hem, der både värd och värdinna visade honom varmt intresse, och då den förre inom kort återvände till klubbblifvet, tillbragte han ofta aftnarne på tu man hand med den senare och fann en lättnad i att för henne utgjuta sitt beklämda hjerta eller att återkalla minnen från förflutna lyckliga tider. Hennes sympatiska väsen förstod och uppfattade honom bättre än någon annan i det främmande landet, och snart kunde han ej mer undvara hennes sällskap. Hon å sin sida fann i hans umgänge en ersättning för tomheten i sitt äktenskapliga lif och det på en gång aktungs- och förtroendefulla sätt, hvarpå han bemötte henne, framlockade snart ett tankeutbyte, hvarefter hennes lifliga, känsliga själ länge förgäfves trängtat. Hans ridderliga väsen och fina belevnenhet jemte den hjertats godhet, som framlyste ur hans ögon, förfelade ej heller att göra intryck på henne.

Sålunda förgingo nära tvänne år utan att någon af dem tycktes anse att i detta förhållande låg annat än en innerlig och ren vänskap, som skänkte dem glädje och tillfredsställelse,

utan att några sjelfförebärrelser blandade sig deri. Sådan är utg:ns uppfattning. D:r *Heiberg* säger deremot: »med en ubegriplig lætsindighed anede fru Gyllembourg i begyndelsen ikke, hvorhen dette forhold kunde føre, skönt et lignende over for franskmanden Duveyrier få år i forvejen, burde have åbnet hendes øjne.»

Äfven här äro vi böjda att biträda utgifvarinnans mening och att antaga det *Thomasine* verkligen i början var omedveten om faran, särdeles som, enligt den förra, *Gyllembourg* genom det tillbakadragna och aktningfulla i sitt sätt ej gifvit henne samma anledning till fruktan som den lidelsefulle, hänsynslöse fransmannen. »Der var en rolig Tryghed i Omgangen med denne Mand, som i høi Grad tiltalte hendes frygtsamme Natur», säger fru *Heiberg*.

För vår del kunna vi ej annat än vidblifva åsigten att största delen af skulden till den inträffade brytningen hvilar på den äkta mannen, som genom sin trumpna köld bortskrämd och genom sin likgiltighet blottstälde sin unga maka, då endast 23 år gammal. Det är ett vågadt experiment af en man, som sjelf försummar sin hustru och söker sina nöjen och sitt umgänge på egen hand, att till henne införa en ung man, hvars sällskap sålunda skall tjena som ersättning för hans. Läger man då härtill, att den ene är lika tvär, sträng, sluten, fordrande, som den andre älskvärd, förtroende-full, uppmärksam, eller att, under det den ene utan betänkande tillstår sig aldrig hafva varit kär i sin hustru, egnar henne den andre en vörnadsfull, ridderlig hyllning, så kan man väl beklaga den utveckling sakerna togo, men ej därför kasta den första stenen på hustrun. Snarare synes oss då, att den man, som gör sig skyldig till ett handlingssätt sådant som det här antydda, sjelf är orsaken till sin olycka.

Måhända var *Gyllembourg* ej så omedveten om rätta halten af sina känslor som *Thomasine*, men han tyckes dock

hafva beherskat dem, till dess en omständighet, som uppväckte hans svartsjuka, kom honom att förlora herraväldet öfver sig sjelf och att för henne yppa sin kärlek. Enligt ett bref, som hon långt senare skref till H—g, hade hon genast låtit honom förstå hur sakerna stodo och tillika frågat: »foruroliger det dig, at jeg saa ofte og saa gjerne seer Gyllembourg? Det vil være os begge to meget tungt at undvære den Lykke at see hinanden. Desuagtet vil jeg det, om du fordrer det. Men vil du det, saa siig det *nu*, thi maaskee vil jeg om et Aar ikke kunne det.»

Dessa ord synas klara nog för att göra H—g fullt bekant med hennes hjertas tillstånd, och hvarje man, som känt aldrig så ringa kärlek för sin hustru, aldrig så liten omsorg om hennes sinnesfrid, att ej tala om den månhet om egen heder, som bort sporra honom dertill, skulle väl, tyckes det, under sådana förhållanden allvarligt hafva bemödat sig om att aflägsna den hotande faran och återknyta det mer än till hälften brustna bandet. Men hvad gör H—g? Han svarar helt lugnt: »gjør i den Henseende, som om jeg ikke var til.»

Våra båda granskare upptråda här åter såsom advokater för den äkta mannen: D:r *Heiberg* under förutsättning, att dessa ord egentligen endast torde hafva betecknat Thomasines *föreställning* om hans uppfattning af förhållandet, men dock med det tillägg, att, *om* de verkligen varit autentiska, framlyser ju tydligen deri den bitterhet han skulle känna öfver att se sig åsidosatt för en annan. Oss förefaller en sådan bitterhet ganska litet på sin plats. Ehuru *C. D. W.*, som kallar H—gs svar »ett af dessa olycksaliga yttranden, af hvilka Thomasine bygger riktiga berg», synes böjd att biträda D:r *Heibergs* åsigt, medger han dock detsamma, tilläggande: »det hade varit bättre att öppet samtala om saken, icke alltför mycket betrakta den som en barnslighet, men söka befästa Thomasine i ett pligtenligt handlingsätt,» hvilket utan all

fråga varit det enda riktiga, i synnerhet om mannen snarare genom öm och grannlaga kärlek än genom blotta förmaningar bemödat sig om att framkalla en sådan förändring. Vi påminna här om det redan anförda yttrandet af fru *Johanne Louise Heiberg*: »for Intet vindes ikke et Menneskes Troskab, Kjærlighed, Hengivenhed og sidst af allt vindes det vid kold Egoisme, der kun vil modtage uden at indsee Nødvendigheden af, at den, der modtager meget, maa ogsaa give meget.»

Thomasine, som på samma gång kände sig sårad och därad af sin makes likgiltighet, aflägsnar hvarje tanke på möjligheten af att i hans kärlek finna så väl det stöd som den näring hennes känsliga natur behöfde, utan anser sig tvärtom hafva fått liksom ett medgifvande att älska G—g. Utan att reflektera öfver det förhållande, som sålunda kunde uppstå, öfver de inre strider det skulle framkalla, hängifver hon sig blindt åt denna känsla, som också slutar med att blifva henne öfvermäktig.

Händelserna utvecklade sig nu raskt. Genom sitt i politiskt afseende hänsynslösa skriftställeri hade H—g länge varit föremål för regeringens misshag och, i anledning af ett par skarpa artiklar i en kvartalsskrift och deraf följande åtal, blef han, sedan i Sept. 1799 en strängare tryckfrihetsförordning utkommit, dömd till landsförvisning, hvilken dom äfven snart gick i verkställighet.

Det synes aldrig hafva varit fråga om, att den otvifvelaktigt ganska hårdt behandlade skriftställaren i landsflykten skulle åtföljas af hustru och barn. Dels tillhörde ej H—g antalet af de männer, för hvilka hustruns sällskap och tröst alltid varit ett behof, dels lade hans dåliga finanser bestämda hinder deremot.

För Thomasine fans under dessa nya förhållanden ingen annan råd än att med sitt barn återvända till faderns, dispatschör Buntzens, hus och blifva beroende af hans godhet. Då han

med faderlig kärlek omfattade sin dotter, hade väl lifvet der ej heller blifvit henne så tungt, om ej den omständigheten tillkommit, att en af hennes systrar nyligen gift sig med en man, som en längre tid varit Buntzens biträde, och att det unga paret tills vidare skulle stanna i föräldrahemmet. Den nye svågern var afvogt stämd mot henne och hennes son, och detta i förening med de många hvarandra korsande viljor, som ville göra sig rådande vid barnets uppfostran, gjorde Thomasines ställning i det gamla hemmet rätt obehaglig, särdeles som hon ej egde några egna medel att förfoga öfver.

Gyllembourg, som redan förut var umgängesvän i Buntzens hus, visade sig der än oftare, och förhållandet mellan honom och Thomasine blef allt innerligare och varmare, så att hos omgifningen misstanke snart uppstod rörande arten af de känslor, som förenade dem. De synas också ej längre hafva bemödat sig om att undertrycka dem, och frågan att meddela allt åt mannen och begära hans samtycke till laglig skilsmessa stod på dagordningen. Ja, medan H—g ännu var qvar i Hamburg, hade Thomasine velat resa till honom för att framställa denna sin önskan, men han, som fått höra talas om hennes tilltänkta resa, afböjde den, utan att dock känna den egentliga afsigten dermed. Från denna tid föreligga flera bref från Thomasine till G—g, hvaraf de tidigare, der det mer främmande De utgör tilltalsordet, ännu bibehålla en viss tillbakadragenhet, då hon deremot i de senare, der den förtroligare benämningen Du användes, lägger i dagern hela glöden af sin kärlek. Att hon dock ej helt och hållet bortvisat tanken på de pligter, som ålågo henne, i afseende på mannen, bevisar följande uttryck: »kun 3 Ting paa Jorden ere i Stand til at rive mig fra dig: Du selv, min Pligt, eller Døden. Ak! give Gud at det maa blive Døden!»

Vid skildringen af denna tidpunkt påvisar breffvens utg. hurusom i hvarje normal qvinnonatur förr eller senare den

stund inträffar, då »Erotikens Magt» oemotståndligt griper hennes hjerta och förvandlar hennes inre. Har hon då i sin omedvetenhet om hvad kärlek verkligen är, redan knutit äktenskapets heliga band med en annan man än »den rätte», så uppstå för henne dessa svåra konflikter mellan pligt och kärlek, för hvilka de svagare duka under. »Derfor», säger hon, »skal en Mand vel betænke, forinden han fæster en Kvinde til sin Hustru, at det ikke alene er nok, at *han* elsker hende, ogsaa *hun* maa elske *ham*.» »Lykkelig den», säger hon vidare, »der faaer Lov at groe og udfolde sig i den rette Aarstid ved den Elskedes Side.»

Denna lycka hade dock aldrig varit Thomasine beskärd och det behof af kärlek och genkärlek, som utgjorde ett af grunddragen i hennes väsen, men som så länge blifvit undertryckt, der det bort fyllas, för att i stället uppmärksammas, der det bort undertryckas, hade nu utvecklat sig till en lidelsefull känsla, hvilken, såsom den öfversvämmande floden, ej mer tålde några hinder i sin väg.

Länge pågingo dock öfverläggningarne om huru och af hvem den vigtiga och kinkiga frågan skulle framställas till Heiberg, innan Thomasine slutligen till honom aflät det bref, hvilket af G—g betecknades med namnet *la lettre remarquable*.

Öfver detta bref uttala båda granskarne sin förkastelse-dom. D:r *Heiberg* säger, att »det bærer i høi grad præget af det lavede og udspekulerede», samt tillägger, att P. A. H—g på ett träffande sätt karakteriserar det med orden: »det er dit hoved og ikke dit hjerte, der har stilet samme.» *C. D. W.* biträder denna åsigt, klandrande det såsom varande »dikteradt af fin beräkning icke af hjertlighet, samt pinsamt genom de uppstyltade frasernas ihållighet». Båda förena sig om att strängt bedöma henne för att hon utan förkrosselse, ånger och böner om tillgift till mannen framställer begäran om skilsmessa, för att hon, »om ock i vänliga ord,» vill skjuta skulden för miss-

förhållandet i äktenskapet på H—g, och yttra sig med skärpa om »den falske patos» och »den beklagliga osmakligheten» i brevet samt de deri begagnade citaten.

Vi tro att några anmärkningar kunde vara att göra vid anmärkarnes omdömen. Då Thomasine å sin sida kände sig fullt öfvertygad] om, att mannen aldrig för henne hyst den kärlek, hon såsom hans hustru var berättigad att fordra, och då just denna hans kallsinnighet afkyllt hennes känslor för honom, var det väl endast naturligt, att hon skulle anföra de bevis hon egde för denna sin uppfattning, äfvensom att hon ej skulle känna någon djupare ruelse öfver att *de jure* upplösa ett band, som länge varit upplöst *de facto*, och som därför nu endast föreföll henne såsom en olidlig boja. Att ett bref, sådant som det i fråga varande, ej genomandas af en varmare hjertlighet, synes oss ock ligga i ämnets natur; deremot uttalar det ganska tydligt hennes förtroende till mannens storsinhet och ädelmod, hennes öfvertygelse om att han, med sina frihetsälskande åsichter,*) ej skulle vilja tvinga henne att underkasta sig lagens band, sedan han sjelf varit den förste att lossa på hjertats, hennes varma önskan att det skefva äktenskapliga förhållandet måtte utbytas mot ett sannare vänskapsförhållande och hennes försäkran om den innerligaste tacksamhet, i händelse han, genom sitt medgifvande till hennes framställning, ville bereda hennes lycka för framtiden.

Hvad beträffar de öfverdrifter i uttryck, som förefinnas så väl här som i andra hennes bref från samma tid, och som förefalla den lugna betraktaren såsom falsk patos, torde de få tillskrifvas hennes i allmänhet öfverspända känslöstämning. I afseende på klandret af de många citaten, hvilka enligt

*) Här synes ock föreligga ett bevis på det inflytande H—gs eget åskådningssätt, i afseende på äktenskapet, utöfvat på hans hustrus, hvilket finner sitt uttryck i följande ord i ett senare bref: »hvor kunde jeg ane, at dine Grundsætninger vore anderledes end mine, anderledes end dem du saa ofte havde ytret.»

nuvarande språkbruk tyckas föga på sin plats i ett bref sådant som detta, be vi deremot att få hänvisa till den tidens epistolära stil. Att brefvet bär »präget af det lavede», torde väl ock kunna både förklaras och försvaras. Man skrifver ej ett bref af en så ingripande vigt som detta under inflytande af en upprörd känsla, utan måste begrunda och väga hvarje uttryck, så att det vid nogare genomläsning måtte bibehålla just den betydelse man velat gifva det. Ett bref, tillkommet under sådana omständigheter, måste därför också alltid till viss grad »bære präget af det lavede.»

Den lugna tillit, som Thomasine på det hela satte till en lycklig utgång af sitt önskemål, och som hon grundade på öfvertygelsen, att H—g ej var fästad vid henne med varmare känslor och att han skulle vara både för ädelsinnad och för stolt att vilja tvinga henne att mot sin vilja förblifva hans hustru, tillintetgjordes genom hans svar, hvilket på det smärtsammaste öfverraskade henne.

Egendomliga motsägelser i menniskonaturen! Denne man, som, under tiden för deras samlif, endast behandlat sin unga hustru som ett oförståndigt barn, på hvilket han nedblickade med sträng öfverlägsenhet, eller betraktat henne som en vacker prydnad i hemmet, hvilken det roade honom att visa för främmande, som lemnat henne på obestämd tid, utan att visa någon sorg vid afskedet, och som redan länge varit skild från henne, utan att deröfver uttrycka någon saknad, han framträder i detta bref såsom en passionerad älskare, utom sig af ångest vid tanken att förlora föremålet för sin kärlek. Hennes bref hade verkat på hans slumrande känslor som den ovårdsamma beröringen af en barnahand på det till utseendet oskadliga sprängämnet. Hon blef också den första att förvånas och förskräckas öfver den värmekraft, som ingen annat under den hårda, kalla ytan och som nu hotade att kringsprida spillrorna af hennes hägrande luftslott som agnar för vinden.

Det är omöjligt att läsa H—gs svar på Thomasines bref, utan att erfara först en känsla af öfverraskning vid utbröttet af den dolda elden i hans inre och sedermera ett uppriktigt medlidande med den olycklige mannen. Under berättelsens gång har man vant sig att anse honom såsom en själsstark man, den der väl bär sina motgångar med stoiskt hjertmod och finner under sin värdighet att låta ens en skymt af klagan undfalla sig, men som ock är otillgänglig för alla ömmare känslor. Samma intryck får man af hans porträtt, der den skarpa blicken tyckes vilja genomforska tingens väsen, under det de tunna läpparne draga sig till ett sarkastiskt leende. Men den man, som i detta bref synes villig att kasta öfver bord stolthet, sjelftillit, uttalade åsigter, rättmätiga fordringar, ja, till och med sin sjelfkänsla, i det han är färdig att förödmjuka sig inför sina fiender, som gerna påtager sig hvilket fel som helst, endast han får behålla sin hustrus kärlek och som utan betänkande lofvar allt, blott hon ej öfverger honom, är ju en helt annan man. Enda förklaringsgrunden till dessa motsägelser gifva oss hans egna ord:

»Ak, du har ikke kjendt mig førend nu; og hvad Under? Jeg har jo ikke engang kjendt mig selv.»

I detta ögonblick skulle man önskat, att Thomasine kunnat vända om från den beträdda vägen, lyssna till sin makes böner och återgå till sina äktenskapliga pligter, men det var henne ej längre möjligt. Hon kunde ej tänka sig någon lycka annat än vid Gyllembourgs sida och kärleken till honom beherskade henne så enväldigt, att den öfverröstade alla andra känslor.

Hvad som ökade hennes förtviflan öfver detta bref, var att det var adresserat till hennes far och åtföljdt af ett annat till honom sjelf, tvärtemot hennes enständiga bön att sjelf få yppa förhållandet för honom. Hon fruktade ej utan skäl hans missnöje och bedröfvelse öfver det steg, hon stod i begrepp att taga, och trodde sig lättare kunna öfvervinna

dessas, om hon hade H—gs medgifvande att stödja sig vid. Hennes »misslynthet» i detta hänseende synes oss därför ej så »ofattlig» som den förefaller *C. D. W.*

Hennes andra brev till H—g har blifvit kalladt »hårt och obehagligt». På oss har det likväl ej gjort sådant intryck. Stämningen deri är onekligen helt annan än i det förra, ty under det hon der vädjar till H—gs ädelmod, frihetskärlek, sjelfkänsla, ja, vänskap för henne för återfäendet af sin frihet, der synbarligen bemödar sig att väl afväga sina ord och ej en gång försmår smickrets röst, då hon hoppas att deraf kunna vinna något, bär detta senare alla spår af att hafva tillkommit under inflytande af en i sitt innersta djup upprörd känsla. Grundtonen deri är den af ett oåterkalleligt beslut, som ingenting i verlden skall kunna rubba, men, på samma gång hon uttrycker sin uppriktiga bedröfvelse öfver den smärta, hon ej kan undgå att tillfoga sin make, bönfäller hon att han genom storsinhet måtte bereda tvenne människors lycka och återskänka friden till en familj, som har honom kär.

Se här ett par utdrag:

»Lad os tilgive hinanden! Lad os vise Verden, at ingen af os var den anden uværdig. Giv mig min Frihed tilbage, og jeg vil evig vælsigne dig!»

»Slip denne Haand, at den frivillig kan rækkes dig i Venskab, thi ved Gud, *din* bliver den aldrig mere, det er min sidste Beslutning.»

Hård var striden, plågsam konflikten mellan de på ömse håll till det yttersta uppdrifna känslorna, och många voro de ord, hvilka, än bittra, än försonande, vexlades mellan makarne, innan den timme slog, då äfven det yttre bandet dem emellan slets. En innerlig ömhet för Thomasine framlyser ur alla Heibergs brev från denna tid, och det finnes ställen deri, som äro djupt rörande, såsom t. ex.:

»Jeg kan, naar det endelig skal være, frasige mig mine Rettigheder paa dig, men paa hvad Tid, paa hvad Sted og paa

hvad Maade du vil seent eller tidlig reclamere dine Rettigheder paa mig, skal du altid finde dem ukrænkede, saa at du kan gjøre dem gjeldende, naar du behagar. Videre kan jeg ikke sige; min inderlige Kjærlighed, mit usigelige Venskab, min grændseløse Høagtelse for dig, gjør mig det til en let Sag at holde et saadant Lofte.»

Och i ett bref till hans svärfar förekommer följande yttrande om Thomasine: »Reenere Sjæl boer ikke i noget dødeligt Bryst.»

Mycken skugga har af D:r *Heiberg* blifvit kastad på Thomasine, för att hon i den skilsmessoansökan, som af henne inlemnades, tillagt en klausul, ej upptagen i det koncept dertill, hvilket blifvit mannen förevisadt. Såsom motiv till sin begäran anför hon nämligen, att mannen blifvit dömd till landsförvisning på lifstid och att hon ej ville lemna sina anhöriga och sitt fädernesland. På mannens anmärkning häröfver, svarade hon, att sådant skett af juridiska orsaker, men denna förklaring antages hvarken af honom eller af de båda granskarne. *C. D. W.* säger härom, att »Thomasine alldeles godtyckligt frångått Heibergs önsningar.»

Hvad som än mer invecklade saken var att samtidigt med det, att Thomasine inlemnade sin begäran om skilsmessa, stödd på ofvån anförda grunder, inkom från hennes man en nådeansökan, hvilka båda på samma gång förelades kungen. Den senare afslogs och H—g tillskref detta just den omständigheten att den förra beviljades, samt uttrycker denna tanke sålunda i ett bref till Thomasine: »Du sejrede paa bekostning af min timelige Lykke, og du kunde have sejret uden at bringe mig till Fortvivelse.»

Denna fråga har erhållit en ny belysning genom den uppsats af *J. Nelleman* (Danmarks nuvarande Justitieminister), som finnes införd i 1883 års 3:dje h. af *Nordisk Tidskrift* under titel: »Nogle Juridiske Bemærkninger i anledning af *P. A.*

Heibergs skilsmisseg.» Författaren bevisar att, i stöd af gällande lag, den af Thomasine åberopade orsaken var den *enda giltiga* för erhållandet af skilsmessa utan längre tidsutdrägt, och att sådan skulle hafva beviljats henne äfven *utan mannens medgifvande*, i anledning af den dom, som öfvergått denne. Han antager därför såsom högst sannolikt att, då hon rådfrågat en jurist, rörande det, först uppsatta förslaget, denne visat henne dess ohållbarhet och i stället angifvit den rätta utgångspunkten. I afseende på H—gs ofta upprepade misstanke, att Gyllembourg och Thomasine motarbetade så väl denna som hans senare ingifna nådeansökningar, yttrar den förf., hvars auktoritet vi nyss åberopat: »der var aldeles ingen grund til at vente, at regeringen, fra dens standpunkt set, så kort efter en dom til livsvarig landsforvisning var overgået en mand, som den gang ansås for det farligste og uroligste hoved her i landet, skulde finde sig foranlediget til at benåde ham.»

Kort efter det kungliga samtycket till skilsmessan erhållits, firades i all stillhet Thomasines bröllop med Gyllembourg i hennes fars hus den 17 Dec. 1801; ungefär två år hade då förflutit sedan hennes första make lemnade landet. Vid under rättelsen härom blef H—g utom sig, och hans förtrytelse och hämdgirighet kände inga gränser. I bittra, hårda ord talar han till Thomasine, som han nu endast benämner »Johan Ludvig Heibergs moder», och utslungar de mest förnärmande anklagelser mot och förbannelser öfver Gyllembourg. Hänförd af sin lidelse, går hän ända derhän att från Hamburg, der han för ögonblicket vistades, i ett bref på fransyska, innehållande de gröfsta ärekränkingar, tillsända denne en utmaning, som naturligtvis afslogs.

Som H—g väl visste hvilken punkt af Thomasines hjerta var sårbarast, begärde han i en senare ingifven nådeansökning, att landsflykten skulle få utbytas mot fängelse med tillstånd att der hos sig behålla sonen. Vid skilsmessan fästade han väl det oestergifliga vilkoret, att denne ej skulle förblifva hos sin mor,

men, då hon alltid hoppades, att han komme att stanna hos hennes släktingar, invaggade hon sig i hoppet att ofta få sammanträffa med honom. Till H—gs heder måste deremot anföras, att han aldrig satte i fråga att taga deras barn till sig, emedan, som han sade, en faders myndighet ej sträcker sig så långt som till rättigheten att beröfva sonen hans rätta fädernesland. För att dock så mycket som möjligt skilja honom från modern, förbjöds han ej blott att besöka, men äfven att tillskrifva henne, och med tillfredsställelse emottog H—g det anbud, som gjordes honom af hans gamla vänner, makarne Rahbek, att uppfostra hans son som eget barn, hvarför denne redan i Maj 1802 flyttade till deras villa, Bakkehuset, i grannskapet af Köpenhamn.

Om det ock ej kan förnekas, att Thomasine för någon tid, förblindad af sin häftiga böjelse för G—g, satte moderskärleken i andra rummet, då hon för tillfredsställandet af den förra till dels offrade den senare, tog denna snart åter ut sin rätt. Mor och son voro nämligen med de ömmaste band fästade vid hvarandra och det tvång, som pålades dem genom de nya förhållandena, var för båda ytterst plågsamt. Det är ock ganska betecknande att, trots detta, led sonens kärlek till henne ej minsta afbräck, hvarförutan han alltid hyste varm tillgifvenhet för G—g.

Längtan efter modern, sorg öfver att vara skild från henne och harm öfver att nödgas stjäla sig till att skrifva till henne, uttala sig ofta på ett ganska rörande sätt i den 12-årige gossens bref. Han vantrifdes hos Rahbeks, som ej heller tyckas rätt hafva förstått sitt kall som barnauppfostrare, hvarför han efter ett ungefär 2-årigt vistande i Bakkehuset rymde ifrån dem och återvände till morfaderns hus. H—g blef högligen förbittrad häröfver och tillskref sin svägerska, fru Jürgensen, för hvilken han alltid hyst vänskap och förtroende, ett bref innehållande stränga förhållningsorder i afseende på sonen och högst kränkande tillmälen mot Thomasine och G—g.

Djupt sårad här af, äfvensom af uttryck rörande henne i hans bref till sonen, tillsände hon honom en längre skrifvelse, deri hon söker försvara sig mot de gjorda beskyllningarna, ber honom ej indraga barnets oskyldiga hjerta i stridigheterna dem emellan och besvär honom att återgifva henne sina naturliga rättigheter öfver deras son. Besynnerligt nog, omnämnes detta bref endast i förbigående af D:r *Heiberg* och ej det ringaste af *C. D. W.* Hållet i en lugn, värdig, om ock bestämd ton, och i ett sammanhang anförande alla de omständigheter af mer eller mindre betydighet, hvilka samverkat till att aflägsna Thomasines hjerta från sin förste man, förefaller det likväl som en ganska vigtig inlaga för bedömandet af missförhållandena mellan makarne. Att hon deri säger, att, om sonen skulle sättas i den sorgliga nödvändigheten att välja mellan fadern och modern, han otvifvelaktigt skulle välja den senare, bör väl ej läggas henne till last, då detta snarare måste förefalla en opartisk betraktare helt naturligt. Men, trots så väl hennes böner som ock de bemödanden i samma syftning, hvilka gjordes af båda parternas vänner, vägrade H—g med obeveklig hårdhet att lyssna till alla framställningar om tillåtelse för sonen att vistas hos modern.

Den lycka, som Thomasine åtnjöt i sitt andra äktenskap, kunde således ej vara af oblandad beskaffenhet, men aldrig synes hennes senare make hafva gifvit henne anledning att ångra den tillit hon satte till honom. Förhållandet dem emellan tyckes tvärtom utom afbrott hafva bibehållit samma karakter af innerlighet och förtroende, hvarigenom ock H—gs påstående, att G—g endast var en lättsinnig förförare, som snart äfven skulle öfvergifva Thomasine för en annan, förefaller fullkomligt omotiveradt. Likaså den varning, som han säger sig hafva uttalat i afseende på G—gs införande i Buntzens hus,» fordi han havde ham mistänkt for løse seder», hvilken beskyllning förf. i *Nordisk Tidskrift* upptager, utan att anmärka den obegripliga inkonsequens, hvartill H—g gjorde sig skyldig, då han, en sådan

misstanke oakadt, införde i sitt hus denne man och under lång tid tillät honom att besöka sin hustru, utan att sjelf vara tillstädes. Att G—g i begåfning, som *C. D. W.* otvifvelaktigt riktigt anmärker, var *P. A. H—g* »erhördt underlägsen», inverkade dock ej menligt på makarnes äktenskapliga sällhet, ty sammanlefnadens lycka bestämmes i de flesta fall snarare af hjertats än af hufvudets företräden.

Genom G—gs 1815 inträffade död, hvilken ej var förutsedd, nedtrycktes Thomasine af den bittraste sorg, som äfven uppriktigt delades af hennes då 24-årige son, den sedermera högt uppburne författaren Johan Ludvig Heiberg, hvilken i den bortgångne alltid värderat en trofast och pålitlig vän, som följt hans utveckling och arbeten med varmt intresse.

Gyllebourgs ekonomiska omständigheter hade aldrig varit goda och det blef äfven i detta hänseende rätt bekymmersamt för hans enka. Allt måste säljas och de största inskränkningar blefvo nödvändiga. En väl behöflig hjälp fick hon dock i den lifstidspension af 600 Rdr, som anslogs åt henne af Fredrik VI, hvilken, till en del af politiska skäl, med mycken välvilja omfattat G—g.

Vi vilja nu blott tillägga några ord rörande det återstående af den märkliga boken, ty, som vi redan vida öfverskridit det för denna uppsats bestämda utrymmet, måste vi yttra oss helt kortfattadt.

Åren underlätto ej att utöfva sitt lugnande och försonande inflytande på så väl H—g som på Thomasine och allt som det våldsamt upprörda känslösvallet lade sig hos båda, kunde de också med större opartiskhet och mer sans kasta blicken tillbaka på det förflutna och erkänna egna fel. Medvetandet af att så väl den ene som den andre fått sin dryga andel att bära af lifvets tunga, stämde på ömse sidor deras hjertan till mildhet och framkallade ett uppriktigt deltagande, som snart öfvergick till innerlig vänskap. De sågo hvarandra aldrig mer, men en

som förmörkade de sex sista åren af hans lif. Dock bar han städse med manlig resignation sitt öde, utan att besvära någon med klagan. Om den sinnesförändring, som försiggått hos honom, uttalar sig fru J. L. Heiberg, i följande ord: »Haarde Prøvelser og Smerter havde i Aarenes Løb blødgjort og mildnet hans strenge Sind. Han havde bøiet sig under dette Kors, der var ham paalagt, og baaret det til sin Forædling.»

För Thomasine uppgingo slutligen ljusare dagar, då sonen efter flera motgångar lyckades vinna en oberoende ställning, och den varma tillgifvenhet, hvilken städse förenat mor och son, tillväxte blott i innerlighet. Önskan att hjälpa honom i hans skriftställarskap — han var redaktör af »den flyvende Post» — kom henne att vid redan framliden ålder, 53 år, fatta pennan och, som hennes första försök kröntes med framgång, manades hon att fortsätta samt förvärfvade genom sina »Hværdagshistorier» ett älskadt och aktadt namn i Danmarks litteratur.

Äfven hennes själ blef luttrad af den lidandets eld hon genomgått och under det hennes känslor renas från mycket af det jordiska slagg, som häftat vid dem, förblifver hennes sinne kärleksfullt och blidt, hennes väsen intagande och blygsamt såsom alltid. Hon får blicken allt mer öppen för »det ena nödvändiga» och i ett bref till sonen, ber hon honom ej »fornægte den Herre og Mester, som Enhver med større eller mindre *Troe*, dog altid med *Haab* maa følge til Dødens Porte.» Ledas hennes tankar tillbaka till det förflutna, skymmas ögonen stundom af tårar och hon suckar inom sig: »lykkelig den ,der ikke ledes i Fristelse.»

Utgifvarinnan af den intressanta brefsamlingen, den rikt begåfvade skådespelerskan, fru Johanne Luise Heiberg, som, enka efter hennes son, städse var henne en uppriktigt tillgifven dotter, slutar sitt verk med att bedja den, som här läst sagan om Thomasine Gyllebourgs lif och sett hur hon af sitt ungdomsvarma, kärleksfulla, lätt hänförda hjerta förleddes till ett hand-

lingssätt, hvars minne ännu hvilade tungt på den åldriga qvinnans sinne, att döma henne som hon dömde andra — »mildt og overbærende.»

Den uppgift, som vi förelagt oss med denna lilla studie, är nu fullgjord, så godt vi det förmått. Om det ock ingått i vår plan att till en viss grad söka rättfärdiga Thomasine, i afseende på de ganska stränga och, enligt vårt förmenande, äfven stundom orättvisa beskyllningar, som i större och mindre mån göras henne af D:r *Heiberg* och *C. D. W.*, så har detta dock ej varit vårt hufvudsyfte, hvilket vi redan antydt i uppsatsens början. Innan vi ännu en gång starkare betona detta, ville vi blott anmärka, att alla de uttryck i Thomasines bref, genom hvilka D:r *Heiberg* anser sig berättigad att låta så starka skuggor falla öfver hennes karakter och handlingssätt, dock väl ej få tilläggas den vigt, som han gifvit dem. Hvem väger väl *så* hvarje ord i ett förtroligt meddelande till sina närmaste, att de skulle kunna bestå vid en dylik analys, särdeles som de oftast förekomma lösryckta ur sitt sammmanhang.

Orsaken till den olikhet i åskådningssätt, som gör sig gällande hos utg. och de båda granskarne, i hvad angår makarne H—gs inbördes förhållanden, i det den förra, som *C. D. W.* säger, »samlar allt ljus kring Thomasines bild under det förf. i Nordisk tidskrift skarpere framhåller hennes fel och låter hennes mans svagheter mer träda i skuggan», har D:r *Heiberg* sjelf antydt i följande yttrande: »maaske udg. ogsaa har haft vanskeligere ved at forstaa eller i alt fald sympatisere med en mands karakter.»*) Måne vi ej komma sanningen närmast, om vi taga detta i omvänt förhållande, i afseende på Thomasine och

*) Till förklaring af den i vår uppsats rådande inkonsequensen i det stafningssätt, som blifvit begagnadt för olika citat, bedja vi att få hänvisa till källskrifterna, det omförmälda arbetet och uppsatserna i Nordisk Tidskrift, der dessa stora skiljaktigheter förekomma.

hrr granskare, ty oss synes, att det för dem varit lika vanskligt att förstå och sympatisera med den qvinliga karakteren. Be-tecknande för manlig uppfattning är ju ock sammanställningen af hustruns »fel» och mannens »svagheter». Och likväl utsprungo de förra från den varmaste kärlek och de senare från den kallaste egoism!

Men för att återkomma till hvad vi erkänna såsom det egentliga syftet med vår uppsats, så är det att häfda qvinnans rätt till *den* likställighet inom äktenskapet, som minst af alla borde be-stridas henne. Enligt vårt sätt att se finnas vissa oundvikliga betingelser för ett lyckligt äktenskap och uppfyllandet af dessa åligger mannen så väl som hustrun. För att äktenskapet skall vara i fullaste mening lyckligt, fordras sålunda *å ömse sidor* innerlig kärlek, osviklig trohet, uppriktig högaktning, oinskränkt förtroende, öm grannlagenhet och villig fördragsamhet. Under-låter någon af makarne att i det äktenskapliga samlifvet göra dessa insatser för vinnande af den bästa af all egendomsgemen-skap, huslig lycka, så måste en brist uppstå, hvilken under tidernas längd kan alstra ett betänkligt deficit. På hvilken af makarne hvilar då första och största skulden dertill, om ej på den, som gjort sig skyldig till ofvan berörda uraktlåtenhet? Och, om nu denne också härvid blir den mest beklagansvärde, manne man då ej med fullt skäl kan säga, att han eller hon sjelf förskyllt sitt lidande?

Anslutande oss till en åsigt, som flera gånger blifvit uttalad af fru Johanne Luise Heiberg, skulle vi ock vilja påpeka att, då en man genom tvång (enträgenhet, föräldrars öfvertalande o. d.) af hvad slag som helst vid sig fästet en qvinna genom äktenskapets band — och sådant inträffar ej så sällan — kan han ofta nog, som hon säger, genom dagligt arbete i kärlekens tjänst tillvinna sig hustruns hjerta, men genom kall egoism vinnes det ej. Ett allvarligt bemödande i sådan riktning bör därför kunna fordras af hvarje man, som ingår giftermål utan

att vara säker om genkärlek af den qvinna, som med honom skall dela lifvets lust och nöd.

Vi hafva redan i början af denna uppsats sökt fritaga oss från en möjlig misstydnung af våra yttranden, och vi upprepa här, att våra anspråk på likställighet för man och qvinna i äktenskapet visst icke sträcka sig derhän, att vi önska det samhället måtte betrakta brott mot den äktenskapliga troheten med lika öfverseende, ehvad det gäller hustrun eller den äkta mannen. I följd af sedlig slapphet i den rådande uppfattningen af dylika förhållanden, faller ju af sådan orsak sällan någon skugga på *hans* heder, men ingen ädel qvinna skulle vilja göra honom detta tvetydiga företräde stridigt. Att i det drama, som här utvecklats för läsaren, hustrun i förenämde hänseende var den felande, rubbar ej grunden för denna åsigt.

Skulle vid ingående af giftermål den åskådning mer och mer kunna göra sig gällande, så väl hos mannen som hos qvinnan, att ömsesidig kärlek, stödd på inbördes aktning, är den *enda tillförlitliga* grundval, hvarpå gemensam lycka kan byggas, och skulle det allmänna medvetandet mer och mer i sig upptaga *den* likställighetsprincip inom äktenskapet, hvilken vi här ofvan framhållit, såsom den företrädesvis önskvärda, nämligen den, att mannens och hustruns pligter och rättigheter på ett jemnare och rättvisare sätt uppväga hvarandra, torde man ock våga hoppas att missförhållanden, sådana som här blifvit skildrade, skola förekomma allt sällsyntare. I sjelfva tidsandan förefinnas äfven i detta hänseende så väl stärkande som upplösande element. Å ena sidan den högre aktning, som tillerkännes qvinnan, såsom sådan, och som vi hoppas hon allt mer skall förstå förvärfva och bibehålla, å den andra det städse tilltagande sträfvandet att, ofta på ett hänsynslöst sätt, befrämja den individuella friheten medelst lossandet af alla besvärliga band. Hvarje varningsord, som uttalas för att väcka uppmärksamheten på de faror, hvilka sålunda kunna uppstå, så väl för

familjen som för samhället, bör därför allvarligt behjertas. Och ett sådant finna vi otvifvelaktigt i det lefnadsdrama, som här blifvit framdraget i ljuset, sedan gräset redan länge växt öfver de grafvar, som omsluta P. A. Heibérgs och Thomasine Gyllembourgs stoft. Skulle de varningar, de lärdomar, som det innebär, äfven blott uppmärksammas af ett ringa fåtal, så hafva, dessa båda makar ej kämpat och lidit fåfängt, så har denna sannsaga ur lifvet ej förgäfvets blifvit förtäljd för nu lefvande, kämpande, felande, lidande släkten.

Felix Uxor.

23. Sjöjungfrun.

Från himlens mörka fäste nu blida stjernor se
 Ut öfver stilla fjärden, der alla böljor le
 Mot ljusen, som tindra i blånande sal.
 Och daggens vackra perlor, de glittra klart också,
 Der ljufvaste små blommor bland strandens gräs månd' stå.
 Men sjöjungfrun dansar på vågen.

Hon dansar fin och fager i månstrålens glans,
 Hon höjer hvita armar och flätar perlekrans
 Allt in i sitt långa, sitt svallande hår.
 Och alla böljor leka med glädje rundt omkring,
 De gunga henne sakta i vidare, vidare ring,
 Då sjöjungfrun dansar på vågen.

Hon ser mot brutna ljuset, hon ser med lust och fröjd.
 Det blänker uti djupet, det blänker uti höjd,
 Hvem fångar den stråle, som lyser så skönt?
 Hon ser med stilla längtan, som växer mer och mer.
 Hvad lockar himlens perlor till hafvets botten ner?
 Men sjöjungfrun dansar på vågen.

Kan hafvets unga dotter bli ljusets korna mö?
Månn' böljans tysta suckar mot stranden evigt dö?
Se strålarne dallra på glittrande våg.
Hvi väcktes trånads oro, om ej ett hopp kan fäs?
Hvi locka hoppets löften, om ej fullbordan nås?
Och sjöjungfrun dansar på vågen.

Hon dansar lätt och luftig på månbeskimrad fjärd,
Tills dagens gryning tändes för än ej mornad verld,
Då sjunker hon ned uti svalkande flod.
Men solen dricker daggen i rosig morgonstund,
Och gyllne strålar glimma på böljans klara grund,
Der sjöjungfrun dansat på vågen.

Augusta Braunerhjelm.

24. Händelser för dagen på det sociala området.

Vi hafva under denna rubrik främst att omnämna riksdagens behandling af Friherre O. Stackelbergs motion om förändring af lagen för »gifta makars eganderätt». Vi tveka för vår del icke att anse den fördelaktig, ehuru utgången blef, såsom man kunnat vänta, ett afslag. Det för frågans framtida lösning fördelaktiga låg deruti, att lagutskottet icke ens försökt att vederlägga något enda af de anförda motiven för motionärens förslag, utan tvärtom erkänt deras befogenhet och i bestämda ordalag medgifvit behovet af en reform, ehuru icke så omfattande, som motionären föreslagit. Diskussionen vittnade i båda kamrarne om ett allvarligt och aktningsfullt intresse för den viktiga frågan och kännetecknades särskildt deraf, att alla juristerna bland utskottsledamöterna kraftigt uttalade sin öfvertygelse om nödvändigheten af att makarnes eganderättsförhållande ordnades på ett sätt, som visade att lagen respekterade den qvinliga personlighetens rätt och värde lika väl inom som utom äktenskapet. Bland ledarne af försvaret för motionen nämna vi, jemte motionären, Professorerna Nordenskiöld och Key i andra kamraren, samt i första Hrr A. O. Wallenberg och C. O. Berg.

Vidare hafva vi såsom en glädjande nyhet för dagen och såsom ett viktigt datum i den svenska qvinnans historia att anteckna d. 25 Maj 1883 såsom den dag då den första qvinliga studerande disputerade för graden vid Upsala universitet för att en vecka derefter jemte sina studiekamrater promoveras till filösofie doktor. Tidningarne i hela landet hafva redan, långt innan vårt häfte utdelas, meddelat denna nyhet och omtalat den hyllning Ellen Fries mottagit af sina kamrater.

Vi hoppas att genom en barndomsvän till den nya doktorn, kunna i nästa häfte meddela hennes lefnadsteckning, särskildt hvad beträffar gången af hennes studier. Här vilja vi blott uttala den glada stolthet, hvarmed Sveriges tänkande qvinnor helsa denna tilldragelse, icke blott för den utmärkelse den innebär för en af deras medsystrar, utan för det vittne den bär om det ädla och värdiga sätt, på hvilket den svenska qvinnan brutit sig väg på den högre studiebanan, samt om den vackra och aktningsfulla hållning, som våra universitetslärare och studenter iakttagit mot sina qvinliga lärjungar och medstudierende. Vi tro oss ej säga för mycket, då vi påstå, att de svenska studenterna i detta afseende visat sig stå högre än de flesta andra länders, der man ifrågasatt qvinnors deltagande i universitetsstudierna.

Vi tillägga att i Stockholm 12 lärjungar i Wallinska skolans gymnasialkurs samt 1 i Lektor Sjöbergs aflagt mogenhetsexamen. Äfven i Örebro har en ung qvinna, dotter till en bonde och f. d. riksdagsman, aflagt denna examen.

Ännu en tredje händelse af vigt hafva vi att omtala; det är utgifvandet af en bok, med titel: *den svenska qvinnans rättsliga ställning*, jemte en kortfattad öfversigt af *den finska qvinnans ställning*. Förf:n, juris kandidaten Hr W. Bergstrand, har här, på ett lyckligt sätt förenat den historiska teckningen af de svenska qvinnornas ställning inför lagen, alltifrån Birger Jarls tid till våra dagar, med en upplysande redogörelse för nu gällande lagar. Boken är således på en gång ett kulturhistoriskt arbete af fängslande intresse och en juridisk handbok — en »codex» att rådfråga i förekommande fall. Arbetet inledes med ett förord af Red:n af Tidskrift för hemmet, på hvars anmodan det utgifvits. Detta förord påpekar behofvet af en dylik handbok och anför en hög juridisk auktoritets uttalande om bokens obestriddiga värde och praktiska användbarhet, samt slutar med en uppmaning, som vi här vilja upprepa och lägga

våra läsare på hjertat: — — — »särskildt väntar man att det (ifrågavarande arbetet) af alla tänkande qvinnor skall befinnas ombärligt så väl för den praktiska nytta de vid mångfaldiga tillfällen kunna draga af detsamma, som i synnerhet för den vigtiga kunskap det erbjuder dem, den kunskap nämligen om egen pligt och rätt, som kräfvcs af hvarje fullmyndig och själfansvarig menniska.»

25. Litteraturofversigt.

Vår inhemska religiösa litteratur röjer i år ovanlig lifaktighet. På vårt bord ligga, utom den af oss redan omnämnda *Tidskriften för tro och bildning*, ett orginalarbete af *P. Eklund* öfver *kyrkans allmänna historia*, en predikan öfver *Jesu uppståndelse* af *O. F. Myrberg*, en samling *Andliga sånger* af *Th. Strömberg*, samt *Predikningar från åren 1879—1881* af *Pontus Wikner*. Framdeles torde vi genom vår ordinarie anmälare få återkomma till dessa i flera fall märkliga skrifter och åtnöja oss här med att främst anbefalla *Wikners predikningar*, såsom i vår tanke det yppersta vår predikolitteratur på många år haft att erbjuda: korta, kärnfulla och lättfattliga genom själfva djupet af sin klarhet, tilltala de på ett väckande, upplysande och värmande sätt unga så väl som gamla sinnen.

Äfven *undervisningslitteraturen* florerar. Så hafva vi nya läroböcker i *modersmålet* (af *Sjölander* för nybörjare), i *aritmetik* (af *Berlin*), i *litteratur* (*Svea*, af *Hallgren*), *historiserade läroböcker* (i nationalekonomi efter *Fawcette*), *kritiska skrifter* (om undervisningen i naturkunnighet af *Almquist*) m. fl. samt först och sist ett nytt periodiskt organ för framställning af behöfliga reformer af undervisningsväsendet och sättet för dessas genomförande. Det är vår gamla vän »*Uffe*» samt Hr *Lars Hökerberg*, hvilka utgifva denna nya »*tidskrift för ungdomens måls-*

män och vänner i hem och skola, med det betecknande namnet *Verdandi*. Det första numret har med nästan enhälligt bifall mottagits af tidningspressen, ett bifall i hvilket vi af hjertat instämma. Det lilla häftet är rikt på »tankeferment», och vinna utgifvarne sin önskan att få tidskriften använd som språkrör för olika tänkande, bör innehållet blifva allt mera mångsidigt. Vi anbefalla på det varmaste den lilla skriften till *alla hem och skolor*, der man känner vigten af frågor sådana som de om *undervisningens väsendtliga uppgift, innehåll och fördelning, om jemvigten mellan fysisk och intellektuel utveckling, om förekommande af öfveranstängning, samt om studiernas koncentration*, m. m., hvilket allt Verdandi kommer att afhandla.

Af *skönlitteratur* nämna vi Fru Agrells (Thyras) dramatiska skizzer, af hvilka det större, redan vid uppförandet af oss utförligt granskade stycket »*Räddad*» utan fråga har största värde, om ock de tvänne andra hvar i sin mån vittna om den begåfvade författarinnans lyckliga anlag för dramatisk komposition och hennes qvicka och lekande penna. Af samma förf. hafva vi mottagit *Bilder från Italien*, och med nöje deri igenkänt de friska och intagande resebref, som Nya Dagl. Allehanda under förlidet år meddelat, om vi ock medgifva att de tarfvat en noggrannare öfverarbetning innan de utgifvits i bokform. Hvad förf:n anspråkslöst bjuder bör dock i samma anda mottagas, och man läser då den lilla boken med stort välbehag.

Vårstormar af M. Roos och, *Ur lifvet*, ny samling af A. Ch. Edgren, *I flykten*, berättelser af *Amalia Fahlstedt*, samt åtskilliga andra nya skönlitterära och poetiska alster skola framdeles omnämnas.

Mönsterbladet innehåller början af ett alfabet från 1400-talet, lämpligt att återgifvas med påläggs- eller plattsöm. Mönsterfiguren i spetsen för alfabetet är en af dessa mångfaldiga prydnadsbilder, här ett kors, hvar med de gamle vanligen började och afslöto sin skrift, företrädesvis då när den afhandlade något religiöst ämne.

ALFABET FRÅN
1400 TALET.

U R A

V E R

ALFABFT FRÅN
1400 TALET.

A B C

D E F

T H U L E

LIFTFORSÄKRINGS-AKTIEBOLAG

5 6 7

8 9 10

11 12 13

U N O

W Y S

X Z A